

ARABULUCULUKTA TARAFSIZLIK İLKESİNİN GÖRÜNÜMÜ VE ETİK KURALLAR ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

THE VIEW OF THE PRINCIPLE OF IMPARTIALITY IN MEDIATION AND ITS EVALUATION WITHIN THE FRAMEWORK OF ETHICAL RULES

DOI: <https://doi.org/10.21492/inuhfd.556712>

Seda ÖZMUMCU

Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Medeni Usul ve Yargı Hukuku ABD. (ozmumcu@istanbul.edu.tr). ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6395-8668>

Makale Bilgi

Gönderilme: 22/04/2019
Kabul: 27/06/2019

Anahtar Kelimeler

Arabuluculuk,
Tarafsızlık,
Etik kurallar,
Hakkaniyet,
Etik eylemde Davranmak.

Article Info

Received: 22/04/2019
Accepted: 27/06/2019

Keywords

Mediation,
Impartiality,
Codes of Conduct,
Fairness,
Treaty Equally.

Özet

Arabuluculukta tarafsızlık ilkesi, arabuluculuk yönteminin en önemli esaslarıdır. Çünkü bu ilke olmadan, arabuluculuk sürecinin adil ve hakkaniyete uygun bir şekilde yürütülmesi ve bu süreç sonunda taraflarca ortak bir payda etrafında anlaşmaya varılması, adil bir sonucun elde edilmesi mümkün değildir. Dolayısıyla tarafsızlık ilkesi, arabuluculuğun ayrılmaz bir parçasıdır. Bununla birlikte Batı hukuk sistemlerinde bu ilke, aynı zamanda soyut bir üst kavram olarak değerlendirildiği için, kapsam, içinde yer alması, gereken unsurlar uzun yıllar tartışmaya konu olmuştur. Aslında tarafsızlık ilkesi, bir üst kavram olarak, arabuluculuk müzakereleri sırasında taraflar arasında ayrılmaz gözetilmemesi, etik davranma, adil olma ve menfaat çatışması, girmeme gibi diğer alt kavramlar da kapsamaktadır. Dolayısıyla bu üst kavram, altında yer alan diğer unsurlar ile birlikte bir bütünlük taşımaktadır. Tarafsızlık ilkesi, hukuk sistemleri içinde arabuluculuk usulünü kabul eden bütün ülkelerde ve ülkemizde arabulucuların uyması gereken etik kurallar içinde de yer almaktadır. Makalemizin konusu, bu ilkenin sadece çok küçük bir bölümüne temas ederek, meselenin uygulama açısından değerlendirilmesi, önemine dikkat çekmeyi amaçlamaktadır.

Abstract

The principle of impartiality in mediation is one of the most important fundamental elements of mediation. Without this principle it is not possible to conduct the mediation process in a just and fair way and obtain a just result which will be reached by the mutual agreement of parties that meet on a common ground. Hence, the principle of impartiality is an inseparable part of mediation. Together with this, since this principle is evaluated as a higher abstract concept in western legal systems, the elements that should be included in its scope has become a subject of discussion for many years. In fact, the principle of neutrality, as a higher concept, also includes other sub-concepts such as non-discrimination, equal treatment, fairness and not engaging in conflict of interests during the mediation negotiations. Therefore, this upper concept has an integrity with the other elements under it. The principle of impartiality is among the codes of conduct which should be followed by mediators from countries that have accepted the mediation in their legal system including our country. This article aims to only touch a small part of this principle and actually bring the attention to the importance of this issue in terms of practice.

I. G R

Tarafsızlık ilkesi, arabuluculuk faaliyetinde arabuluculuğun ve arabulucunun bu süreç sırasında üstlendiği görevin ayrılmaz bir parçasıdır.¹ Tarafsızlık aynı zamanda arabuluculuk teorisi ve uygulamasının kalbi olarak tanımlanan kilit bir kavramdır. Bu ilkenin arabuluculuk faaliyeti sırasında arabulucunun rolünün belirlenmesinde hayati bir unsur olduğu ifade edilmektedir.² Arabulucunun tarafsızlık, genellikle arabuluculuğun ayrı, özelliği ve alternatif uyuşmazlık çözümü yöntemi olarak başlıca temel nedenlerinden biri olarak gösterilmektedir.³ Arabulucunun tarafsızlık, arabuluculuk faaliyetinin tümünde, sürecin başlamasından önce, devamında ve sonunda bir başka ifade ile prosedürün her aşamasında gerekli olup, arabulucunun bu özelliğini tüm süreç boyunca muhafaza etmesini zorunlu kılmaktadır.⁴ Arabuluculuk alanında bu özellik, arabulucunun bu faaliyette kullanacağı yöntem ve çözüm seçeneklerini değerlendirirken, uyuşmazlıkta her iki tarafın ehtisafede olması ve tarafsızlık, na gölge düşürebilecek tutum ve davranışlardan kaçınması, gerektirmektedir. Bir görüşe göre, tarafsızlık aslında çok yönlü bir kavramdır. Kapsam, içine dürüstlük, adalet, adil davranma, taraf tutmama, ön yargı olmama, uygunluk gibi çeşitli kavramlar da dâhil etmektedir.⁵

Arabuluculuk, uyuşmazlık taraflarının kendileri için adil olan bir sonucu bireysel olarak anlamaları, imkân tanıyan, onlara en uygun çözümleri geliştirebilme özgürlüğü veren ve kararların, kendilerinin almaları, sağlayan bir uyuşmazlık çözüm yöntemidir. Bununla birlikte, bu yöntemin adil olabilmesinin en önemli koşullarından biri de tarafsızlık ilkesinin uygulanmasıdır. Bu sebeple çalışmamızda, arabuluculukta tarafsızlık ilkesinin görünüm biçimlerini ve arabuluculuğu düzenleyen yasa normlarında ve etik kurallarda bu ilkenin nasıl ele alındığını ve değerlendirildiğini ve de bunun uygulamaya yansımalarını açıklamaya çalışacağız.

II. ARABULUCULUKTA TARAFSIZLIK KAVRAMI

A. Tarafsızlık kavramı, ve anlamı,

Dünya genelinde alternatif uyuşmazlık çözümleri kapsamında, içinde, uyuşmazlıkların dostane ve barışçıl yöntemlerle çözümünde önemli bir etkisi olan arabuluculuk usulüne ilişkin olarak verilen tanımlara bakıldığında, bunların arasında genel olarak benzerlik olduğu görülmektedir. Bu konu ile ilgili olarak bir görüşe göre, arabuluculuk *tarafsızlık* ki i veya ki ilerin yardımı ile sistematik bir şekilde uyuşmazlık konularını ortadan kaldırmak, seçenekler geliştirmek, alternatifleri göz önünde bulundurmamak ve tarafların karışıklık, ihtiyaçları, karışık olacak şekilde ortak rızaya dayalı bir anlaşmaya ulaşmak şeklinde tanımlanmaktadır.⁶ Bu tanım, genellikle arabuluculuk alanında akademik çalışmalarda atıfta bulunulan yaygın bir kullanımdır. Bu konuda bir diğer görüşe göre, arabuluculuk u şekilde tanımlanabilir: uyuşmazlıkta karar verme yetkisi olmayan *tarafsızlık* ve başlıca üçüncü bir kişinin yardımıyla anlaşmazlık içinde olan tarafların karışıklık, kabul edilebilir bir anlaşmaya varmaları için gönüllü olarak yürütülen bir süreci içermektedir.⁷

Ulusal Alternatif Uyuşmazlık Çözümleri Danışma Meclisi (NADRAC)⁸ tarafından yapılan tanıma göre de, arabuluculuk ihtilaflı konuların tespit eden *tarafsızlık* bir üçüncü kişi (arabulucu) yardımıyla, uyuşmazlıkta bulunan taraflar arasında seçenekler geliştirmek, alternatifleri göz önünde bulundurmamak ve bir anlaşmaya varmak amacıyla yürütülen süreci ifade etmektedir. Arabulucunun uyuşmazlıkta içeriği ve çözümün sonucu hususunda, tavsiyede bulunmak veya belirleyici bir rol oynamak gibi bir görevi bulunmamaktadır. Bu tanımlamalarda arabulucu kolaylaştırıcı (facilitator) olarak belirtilmiştir. Burada arabuluculuk faaliyeti, tarafların uyuşmazlıklarının çözümüne arabulucu yardımıyla ulaşmaları, sağlama amacıyla düzenlenmiş merkezi bir süreci ihtiva etmektedir.⁹

Türk hukukunda da 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu 2. maddesinin (b) bendinde arabuluculuğu, *öSistematik teknikler uygulayarak, görüşmek ve müzakerelerde bulunmak amacıyla tarafların bir araya getiren, onların birbirlerini anlamaları, ve bu suretle çözümlerini kendilerinin üretmesini sağlama için aralarında iletişimin kurulmasını, gerçekleştiren, tarafların çözüm üretmediklerinin ortaya çıkmasını, hâlinde çözüm önerisi de getirebilen, uzmanlık etimi almış olan tarafsızlık ve başlıca üçüncü kişinin katılımlı ve ihtiyarî olarak yürütülen uyuşmazlık çözüm yöntemini ifade eder.* şeklinde tanımlanmıştır.

¹ COBB, Sara/RIFKIN, Janet, Practice and Paradox: Deconstructing Neutrality in Mediation, Law & Social Inquiry, 1991, Vol.16, N.1 (s.35-62), s.35; DOUGLAS, Susan, *öNeutrality in Mediation : A Study of Mediator Perceptions*, OUTLJ, 2008, Vol.8, N.1, (s.139-157), s.139-140; DOUGLAS, Susan, Mediator Neutrality: A Model for Understanding Practice, 2009, s.9; IZUMI Carol; *öImplicit Bias and the Illusion of Mediator Neutrality* Washington University Journal of Law & Policy, 2010, Vol. 34, (s.71-155), s.75; SPRINGER, Paul, *öAvoiding the Full Court Press: Amending the ABA Model Standards of Conduct to Better Regulate Mediator Advertising*, The Georgetown Journal of Legal Ethics, 2014, Vol.27, (s.901-916), s.904. Bu başlamda ayrıca Bkz. BOGDANOSKI, Tony, *öThe "Neutral" Mediator's Perennial Dilemma: to Intervene or not to Intervene?* OUTLJ, 2009, Vol.9, N.1, (s.26-43), s.31; SHAPIRA, Omer, *öConceptions and Perceptions of Fairness in Mediation*, South Texas Law, 2012, Vol.54, (s.282-341), s.282 vd.; FIELD, Rachael, *Ethics for a Mediation -profession: an answer to the neutrality dilemma?* ADR Bulletin, 2007, Vol.10, N.2, (s.223-25), s.23.

² DOUGLAS (Mediator Neutrality), s.9; IZUMI, s.74.

³ HEISTERKAMP, L.Brian, *öTaking the Footing of a Neutral Mediator*, Conflict Resolution Quarterly, 2006, Vol.23, No.3, (s.301-315), s.301.

⁴ DOUGLAS (Mediator Neutrality), s.9.

⁵ HEISTERKAMP, s.303.

⁶ FOLBERG, Jay / TAYLOR, Alison, A Comprehensive Guide to Resolving Conflicts Without Litigation, San Francisco, 1984, s.7.

⁷ MOORE, Christopher W, The Mediation Process, Practical Strategies for Resolving Conflict, Third Edition, San Francisco 2003, s.15.

⁸ NADRAC = (National Alternative Dispute Resolution Advisory Council)

⁹ Bu konuda ayrıca Bkz. DOUGLAS (Mediator Neutrality), s.10.

Bütün bu tan,mlar, birlikte de erlendirdi imizde, tarafs,zl,k ilkesinin arabuluculuk faaliyetinin en temel ve en önemli unsurlar, aras,nda yer ald, , görülmektedir. Bu sebeple tarafs,zl,k, arabuluculu un temel felsefi kavramlar,ndan biridir. Arabuluculukta tarafs,zl,k ilkesi, arabuluculuk faaliyetinin önemini vurgulamakta ve onu uyu mazl,k çözüm yöntemleri aras,nda ayr, bir kategori içine koymaktadır.¹⁰ Di er taraftan, arabuluculu a ili kin kaynaklar gözden geçirildi inde, tarafs,zl,k kavram,n,n aç,k ve kesin bir anlam, olmad, ,na, akademisyenler ve uygulamac,lar aras,nda da bu kavram,n,n nas,l tan,mıanaca , konusunda bir görü birli i bulunmad, ,na i aret edilmektedir.¹¹ Asl,nda arabuluculukta tarafs,zl,k ilkesi, özellikle arabuluculu un e arabuluculuk (*co-mediation*) modelinden ziyade, bireysel olarak yapıld, , hallerde, güçlü bir ekilde arabuluculuk faaliyetini yürütecek olan arabulucunun ki isel ve mesleki öz fark,ndal, ,na ba l, bulunmaktadır.¹²

Bu konu ile ilgili olarak bir görü e göre, tarafs,zl,k kavram, rasyonellik ve mant,ktan ziyade büyük ölçüde sezgiye dayal, bir anlay, , ifade etmekte ve fakat ayn, zamanda belirsizlik de içermektedir.¹³ Bir di er görü e göre ise, tarafs,zl,k kavram,n,n birden fazla anlam, olmad, ,, ancak bütün arabulucular,n her anlamda tarafs,z olmas, gerekti i ileri sürülmektedir.¹⁴ Bir ba ka görü e göre de, tarafs,zl,k çok say,da kavram, kucaklayan bir emsiye olarak belirtilmektedir.¹⁵ Bu ba lamda tarafs,zl,k kavram, niteli i itibariyle bünyesinde tek bir unsuru de il, birden fazla unsuru içermektedir. Bunlar,n aras,nda, örnek vermek gerekirse dürüstlük, adillik, adalet ve uygunluk gibi unsurlar da bulunmaktadır.¹⁶

Doktrinde özellikle tarafs,zl,k kavram,na etki eden dört faktörden söz edilmektedir. Bunlar: somut uyu mazl,ta kullan,lan arabuluculuk modeli, arabuluculuk faaliyetini yürüten arabulucunun rolü, arabuluculu a konu olan uyu mazl, ,n türü ve arabulucunun mesle inin kökeni eklinde ifade edilmektedir.¹⁷ Ancak tarafs,zl,k kavram,na etki eden bu dört faktörden dördüncüsü, konuya Türk hukuku bak,m,ndan bak,ld, ,nda, farklı,k göstermektedir. Çünkü Türk hukukunda, dünyadaki genel yakla ,m,n tersine, hukuk uyu mazl,klar,nda arabuluculuk faaliyetinin yerine getirilmesi günümüzde sadece hukukçulara tan,nm, oldu undan ve farklı, meslek alanlar,na kapal, bulundu undan, arabulucunun mesleki faaliyetinin kökeninden söz edilmesi mümkün de ildir (HUAK.md.20/b).

Doktrinde esas olarak tarafs,zl,k ilkesi, tek bir kavramdan de il, birçok bölümden olu an bir bütün olarak tan,mılanmaktadır. Bunlar ana ba l,klar olarak; önyarg,l, olmamak, ba ,ms,zl,k ve tarafs,zl,k olmak üzere üç bölüm alt,nda toplanmaktadır. Bu unsurlardan *birincisi*, arabulucunun tarafla aras,ndaki uyu mazl, ,n çözümü sonucunda, arabuluculuk faaliyetinin sonunda anla maya var,lan sonuç üzerinde hiçbir menfaatinin olmamas, anlam,na gelmektedir. *kincisi*, arabulucunun önceden uyu mazl, ,n taraflar, ile önceden herhangi bir (ahsi veya hukuki) ili kisinin olmamas, anlam,n, ihtiva etmektedir. *Sonuncusu* ise, arabulucunun arabuluculuk sürecini adil bir ekilde, dürüstlikle ve di er tarafa kar , önyarg,s,z ve e it olarak yürütece i manas,n, içermektedir.¹⁸

B. Tarafs,zl,k kavram, ve görünüm biçimleri

1. Genel olarak

Arabuluculuk usulünde, arabulucunun tarafs,zl, , aç,klan,rken, Türk dilinde tarafs,zl,k olarak tek bir kelime ile ifade edilen kavram, Bat, hukuk sistemlerinde ngiliz dilinde, *öNeutrality* ve *öImpartiality* olmak üzere iki ayr, sözcük ile ifade edilmektedir. Doktrinde *Astor*ca göre, ço u defa *öNeutrality* ve *öImpartiality* sözcükleri ayn, eyi ifade etmek üzere birbirinin yerine kullan,lmaktadır. Bu kavramlar,n sözlükteki kar ,l, , da, bunlar,n birbiriyle olan ili kilerini tan,mılamaktadır. Günlük kullan,mda ve hukuk ile arabuluculuk literatüründe *öNeutrality* ve *öImpartiality* sözcükleri ço unlukla e anlaml, olarak kullan,lmaktadır. Ancak bununla birlikte arabuluculuk literatürü bünyesinde *öNeutrality* kelimesi, arabulucunun arabuluculu un esas,n, ve sonucunu etkilemeyece i anlam,na gelmek üzere daha fazla kullan,lmaktadır.¹⁹

Di er taraftan, *öNeutrality* kelimesi ile ifade edilen tarafs,zl,k, arabulucu ile uyu mazl, ,n taraflar, aras,ndaki ili ki veya tutum ve davran, lar ile daha yak,ndan ilgilidir.²⁰ Nitekim arabulucu, arabuluculuk görevinin ifas, s,ras,nda mesleki tarafs,zl, ,n, veya menfaat çat, mas,na neden olan uyu mazl, ,n, taraflardan herhangi birini etkileyen, ekonomik, psikolojik, duygusal, dü ünsel veya güvenilir ili kilerini tespit etmeli veya bunlar, ortaya ç,karmal,d,r.

¹⁰ DOUGLAS (Mediator Neutrality), s. 11.

¹¹ DOUGLAS (Mediator Neutrality), s. 24. Doktrinde, tarafs,zl,k kavram,n,n, hukuki çerçevesinde içerisinde tam bir tan,mılama ekli bulunmad, , hususunda ayr,ca Bkz. DÜR, Orhan, Arabuluculuk Faaliyeti ve Arabulucular,n Hak ve Yükümlülükleri, Ankara, 2017, s.420.

¹² DWORKIN, Joan/LONDON, William, What Is a Fair Agreement, Mediation Quarterly, 1989, Vol.7, (s.3-13), s.6; DÜR, s.420.

¹³ GIBSON, Kevin/THOMPSON, Leigh/BAZEMAN, H. Max, *öShortcomings of Neutrality in Mediationö* Negotiation Journal, 1996, Vol 12, Issue 1, (s.69-80), s.69 DOUGLAS (Mediator Neutrality), s.24.

¹⁴ DOUGLAS (Mediator Neutrality) , s.24.

¹⁵ COHEN, Orna/DATTNER, Naomi/LUXENBURG, Ahron, *öThe Limits of the Mediatorö Neutralityö*, Mediation Quarterly, 1999, Vol.16, N.4 (s.341-348), s.341.

¹⁶ COHEN/DATTNER/LUXENBURG, s.342; DOUGLAS (Mediator Neutrality) , s.24.

¹⁷ DOUGLAS (Mediator Neutrality), s. 25.

¹⁸ DOUGLAS (Mediator Neutrality), s.25-27.

¹⁹ ASTOR, Hilary, *öMediator Neutrality Making Sense of Theory and Practiceö*, Social & Legal Studies, 2007, Vol.16, No.2, (s.221-239), s.223. Bu konuda ayr,ca Bkz. NAUSS EXON, Susan, *öThe Effects that Mediator Styles Impose on Neutrality and Impartiality Requirements of Mediationö* University of San Francisco Law Review, 2008, Vol.42, (s.577-620), s.581,dn.21.

²⁰ MOORE, s.13.

E er taraflardan herhangi biri ile (hatta arabulucunun kendisi) arabulucunun görevini ifas, s,ras,nda geçmi inin veya ki isel deneyimlerinin güçlü bir önyarg, olu turdu unu hissetti i anda, taraflar bunu ileri sürülebilece i gibi, arabulucu da arabuluculuk faaliyetini yerine getirmekten çekilmelidir.²¹

ngilizceöde öNeutralityö anlam,nda tarafs,zl,k teriminin ikinci özelli i, öe it uzakl,kö veya ötaraflara e it mesafede olmakö (equidistance) anlam,na gelen ve bu manaya i aret eden unsuru kapsamas,d,r. Uyu mazl, ,n taraflar,na öe it mesafeö veya öe it uzakl,kö içinde olmak arabulucunun uyu mazl,k taraflar,n,n, ihtilâf, kendi bak, aç,lar,ndan ifade etmelerine, bilgi vermelerine yard,mc, olmas, ve bu konuda onlar, te vik etmesini ifade etmektedir. Bu sistem, arabulucunun uyu mazl, ,n her bir taraf,na e it olarak yard,m etmesiyle i lerlik kazanmaktad,r. E it uzakl,k, arabuluculuk sürecinde tarafl,l, a kar ,, simetri yaratmak için kullan,lan aktif bir süreç olarak belirtilmektedir.²²

Buna kar ,l,k, tarafs,zl,k anlam,na gelen di er bir sözcük olan öImpartialityö ise, arabulucunun arabuluculuk süreci içinde mesleki faaliyetinin yerine getirilmesi s,ras,nda uyu mazl, a dü mü olan taraflara kar ,, ötarafs,zl,k duru uö (posture of impartiality) olarak tan,mlanan, tutum ve davran, biçimini muhafaza etmekle yükümlü oldu unu ifade etmektedir. Buna göre, tarafs,zl,k arabulucunun söz ve davran, lar,nda, ön yarg,lar,ndan ve taraf tutmaktan uzak olmas, anlam,n, ta ,maktad,r.²³

Bununla birlikte ötarafs,zl,kö (impartiality) ve öe it uzakl,kö (equidistance), neutrality kavram,n,n birbiriyle yar, an tan,malar, de ildir. Bunlar, öNeutralityö anlam,nda tarafs,zl,k kavram,n,n madalyonun iki yüzü gibi, iki farklı görünü ünü temsil etmektedir. Arabuluculuk yönteminde, arabulucunun tarafs,zl, ,ndan bahsedebilmek için, bunlar,n bir arada bulunmas, gerekmektedir.²⁴

Doktrinde Mooreöa göre, öImpartialityö anlam,nda tarafs,zl,k, arabulucunun taraflar,n menfaatlerine veya onlar,n savunduklar, belirli çözüm önerilerine bir veya daha fazla müzakereci lehine, birini di erine üstün tutmadan veya önyarg,l, olmadan hareket etmesini ifade etmektedir. Ancak bununla beraber tarafs,zl,k, arabulucunun içinde bulunulan uyu mazl,k konular,ndan ve uyu mazl,k sisteminden ve de sürece kat,lan ki ilerden kendisini tamamen tecrit etmesi veya soyutlamas, anlam,na da gelmemektedir. Birçok bak,mdan, öImpartialityö anlam,nda tarafs,zl, , daha do ru bir tan,mlama, arabulucunun ömultipartialö (çok tarafl,) veya öomnipartialö (her bir tarafa) ekilde, taraflar,n hepsine ilgili olduklar, uyu mazl,k konular, hakk,nda ve onlar,n menfaatlerine tatmin edici bir sonucu nas,l elde edeceklerini konusunda yard,m etmeyi de içermektedir.²⁵ Bununla birlikte, Bat,l, sistemlerde tarafs,zl,k anlam,na gelen öNeutralityö ve öImpartialityö terimleri, arabulucunun uyu mazl, ,n kabul edilebilir bir sonucu hakk,nda ki isel görü ü olmad, , veya taraflardan birinden di erine daha yak,n hissetmedi i veya birlikte çal, t, , ki ilerden ba lant,s,n,n kopmas, anlam,na da gelmemektedir. Zira hiç kimse tümüyle tarafs,z olamaz. öNeutralityö ve öImpartialityö anlam,nda tarafs,zl,k ile i aret edilmek istenen ey, arabulucunun arabuluculuk süreci s,ras,nda geli en ili kiler veya uyu mazl, ,n sonucu hakk,nda taraflardan biri lehine (di eri aleyhine) olmaks,z,n, onlar,n kendi kararlar,n, almalar,n, yard,m etme yollar,na odaklanmas, ve kendi ki isel görü ünü bundan ayr, tutabilmesidir.²⁶

Bat, hukukunda özellikle öNeutralityö ve öImpartialityö kavramlar, aras,ndaki farklı, a i aret eden Cooks & Hale, neutrality anlam,nda tarafs,zl, ,n, uyu mazl, a dü en taraflar veya uyu mazl,k konusu veya her ikisi ile arabulucunun ili kisini içerdi ini belirtmektedir. Buna kar ,l,k, öNeutralityö ve öImpartialityö ayn, anlama gelmemektedir. Impartiality anlam,nda tarafs,zl,k ise, arabulucunun arabuluculuk sürecine kat,lanlar aras,nda adil davranmas,n, ihtiva etmektedir.²⁷

Boullé taraf,ndan yap,lan tan,mlamada da öNeutralityö ve öImpartialityö aras,nda ay,r,m oldu una dikkat çekilmektedir. Bu yazara göre, impartiality anlam,nda tarafs,zl,k, arabuluculu un temel bile enidir. Neutrality anlam,nda tarafs,zl,k ise, di erine göre daha az bir mutlak gereklili i içermektedir.²⁸ Örne in, arabulucunun uyu mazl, ,n taraflar,ndan biri ile daha önceden olan bir ba lant,s,n,n söz konusu oldu u hallerde; bu durum, arabulucunun arabuluculuk faaliyetinin ba lang,c,nda, bu konuda taraflara bilgi verilmesini gerektirmektedir.

Doktrinde Cobb&Rifkin ise, tarafs,zl,k kavram,n, farklı, bir bak, aç,s, ile yorumlamaktad,r. Bu yazarlara göre; tarafs,zl,k, effaf (transparent) veya mat (opaque) olabilmektedir. öyle ki, tarafs,zl,k olarak tan,mlanan kavram,

²¹ TAYLOR, Alison, öConcepts of Neutrality in Mediation : Contexts, Ethics, Influence and Transformative Processö, Mediation Quarterly, 1997, Vol.14, (s.215-236), s. 218. ; DOUGLAS, (Mediator Perceptions), s.144. Bu konuda ayr,ca Bkz. HUNG, Hin, öNeutrality and Impartiality Mediationö, ADR Bulletin, 2005, Vol. 5, N.5, (s.1-4), s.1; MARSHALL, Tony F., öThe Power of Mediationö, Mediation Quarterly, 1990, Vol.8, N.2, (s.115-124), s.120; ÖZMUMCU, Seda, Uzak Do uöda Arabuluculuk Anlay, , ile Türk Hukuk Sisteminde Arabuluculuk Kurumuna Genel Bir Bak, , stanbul, 2013, s.343, dn.304.

²² RIFKIN, Janet/ MILLEN, Jonathan/COBB, Sara, öToward a New Discourse for Mediation : A Critique of Neutralityö, Mediation Quarterly, 1991, Vol.9, N.2, (s.151-164), s.152-153; COHEN/ DATTNER/LUXENBURG, s.343; SHAPIRA (Fairness of Mediation), s.304-305; ÖZMUMCU, s.344, dn.304.

²³ TAYLOR, s.218; HUNG, s.1; COBEN, James R., öGollum, Meet Sméagol: A Schizophrenic Rumination on Mediator Values Beyond Self-Determination and Neutralityö, Cardozo Journal of Dispute Resolution, 2004, Vol.65, (s.65-86), 73; ÖZMUMCU, s.344, dn.304.

²⁴ RIFKIN/ MILLEN/COBB, s.153; ÖZMUMCU, s.344, dn.304.

²⁵ MOORE, s.53; ÖZMUMCU, s.344, dn.304.

²⁶ MOORE, s.53-54. ÖZMUMCU, s.344, dn.304.

²⁷ COOKS, Leda M./HALE, Claudia, öThe Construction of Ethics in Mediationö, Mediation Quarterly, 1994, Vol.1, N.1.(s.55-76), s.63.

²⁸ BOULLE Laurence, Mediation: Principles, Process, Practice, Sydney, 1996, s.20. Bu konuda ayr,ca Bkz. DOUGLAS (Mediator Neutrality), s. 27.

çat, ma ve güç hakk,nda geni ölçüde varsay,mlara dayal, oldu u için, effafr; buna kar ,l,k anla maya ba l, fikir birli i (*consensus*) içinden, tarafs,zl, ,n niteli i ve uygulamas, hakk,nda ortaya ç,kan sorunlar nedeni ile de son derece güç bir ey oldu undan dolayı, da matt,r.²⁹

Bu konuyu Türk hukuku bak,m,ndan de erlendirdi imizde, 6325 say,l, HUAK md.9/1 hükmü, arabulucunun görevini özenle, tarafs,z bir biçimde ve ahsen yerine getirmesi gerekti ini düzenlemektedir. Di er taraftan HUAK.md.9/2 hükmü ise, arabulucu olarak görevlendirilen kimsenin, tarafs,zl, ,ndan üphe edilmesini gerektirecek önemli hâl ve artlar,n varl, , hâlinde, bu hususta taraflar, bilgilendirmekle yükümlü oldu unu, bu aç,klamaya ra men taraflar, arabulucudan birlikte talep ettikleri takdirde, arabulucunun bu görevi üstlenebilir yahut üstlenmi oldu u görevi sürdürebilece ini öngörmektedir.

Hukukumuzda, arabuluculuk faaliyetini yürütecek olan arabulucunun tarafs,zl, ,ndan üpheye neden olacak hallerin söz konusu oldu u durumlarda, hâkimin veya bilirki inin reddi gibi bir müessese arabuluculuk bak,m,ndan kabul edilmemi tir. Buna kar ,l,k HUAK.md.9/2 hükmünde, arabulucunun tarafs,zl, , hususunda gerekli özen ve hassasiyeti göstermesi, sürecin ba ,nda bu konu hakk,nda taraflar, bilgilendirmek suretiyle bu yükümlülü ü yerine getirmesi kabul edilmi tir.

Türk Hukukunda kanun koyucu, 6325 say,l, Hukuk Uyu mazl,klar,nda Arabuluculuk Kanunu^{nda} md.9/2 hükmü ile ngilizcede *impartiality* sözcü ünde gerçek anlam,n ve kar ,l, ,n, bulacak ekilde tarafs,zl, , düzenlenmi bulunmaktadır. Dolay,s,yla taraflardan birinin veya her ikisinin arabulucu taraf,ndan tan,nmas,ndan dolayı, bir ön yarg,s, veya önceden ahsi veya hukuki bir ili kisinin olmas, veya anla ma sonucundan elde edilecek bir menfaatini bulunmas,, arabulucunun impartiality kelimesi anlam,nda tarafs,zl, ,n,n ortadan kalkmas,na i aret etmektedir.³⁰

2. İçsel tarafs,zl,k ve dışsal tarafs,zl,k

Arabuluculuk, taraflara adil bir sonucu bireysel olarak anlamalar,na imkân tan,yan, en uygun çözümler üretebilme özgürlü ü veren, karar alma yetkisi sa layan bir uyu mazl,k çözüm yöntemidir. Bu ba lamda arabulucunun tarafs,zl, ,, uyu mazl,k taraflar,n,n yerinde ve adil karar alma yetkisinin korunmas, için gereklidir. E er arabulucu, arabuluculuk sürecinde tarafs,zl, ,n, kaybetti i takdirde, taraflar,n kendilerini çözüm üretebilmelerini tehlikeye sokmaktad,r. Dolay,s,yla arabulucunun tarafs,zl, ,, arabuluculuktan adil sonuçlar ortaya ç,kmas,n,n da temelini te kil etmektedir.³¹

Arabuluculukta, arabuluculuk faaliyetinden taraflar aç,s,ndan uygun ve adil sonuçlar elde edilebilme olas,l, ,, arabulucunun kendi duygu ve dü üncelerinin fark,nda olmas,na ba l,d,r. Esas olarak arabuluculukta tarafs,z olmak, arabulucunun uyu mazl, ,n çözümü kapsam,nda, elde edilecek sonuçla ilgili ki isel dü üncesinin olmad, , anlam,na gelmemektedir. Zira duygular, de erler, öncelikler bütün bunlar insan olman,n birer parças,d,r. Ancak arabuluculukta tarafs,zl,k ile kastedilen husus, arabulucunun uyu mazl, ,n çözümü ile ki isel dü ünce ve kanaatinin, arabuluculuk sürecinde üstlendi i görevi etkilememesi anlam,na gelmektedir.

Bu nedenle, Bat, hukuklar,nda arabulucunun tarafs,zl, ,ndan bahisle, içsel tarafs,zl,k (*internal neutrality*) ve dışsal tarafs,zl,k (*external neutrality*) ayr,m,ndan söz edilmektedir. Bunlardan birincisi, arabulucunun zihninde, duygular,n, de erlerin ve önceliklerin bulunmamas,n, ifade ederken; ikincisi ise, arabulucunun söz ve fiillerinde duygular,n, de erlerin ve önceliklerin bulunmamas,n, ihtiva etmektedir.³² Arabuluculuk faaliyetinde, arabulucunun kendi duygu ve dü üncelerinin fark,ndal, , içinde olmas,, dışsal tarafs,zl, ,n muhafazas, için önemlidir. Özellikle arabuluculuk müzakereleri s,ras,nda gerçekle tirilen toplant, veya oturumlarda, arabulucu içsel tarafs,zl, ,n, koruyamay,p, kendi sözleri ve davran, lar,yla bunu d, salla t,r,d, , takdirde, bu durumda ortada problematik bir mesele vard,r.³³ Bu nedenle, Arabuluculuk faaliyetinde, arabulucunun içsel ve dışsal tarafs,zl, , adeta madalyonun iki yüzü gibi, birbiri ile yak,ndan ilintidir. Dolay,s,yla iyi bir arabulucu, kendi önyarg,lar,n, kontrol edebilmelidir.³⁴

3. Geni ve dar anlam, ile tarafs,zl,k

Geni anlamda tarafs,zl,k kavram,, arabulucunun ki isel de erleri, ön yarg,lar, ve tercihleri nedeniyle taraf tutmamas,n,, ön yarg,l, olmamas,n, ifade etmektedir. Dar anlam, ile tarafs,zl,k menfaat çat, mas,ndan kurtulma özgürlü üdür. Bununla birlikte doktrinde tarafs,zl,k ile ilgili problemler alanlar iki gruba ayr,lm, t,r. Bunlardan birincisi, uyu mazl, ,n taraflar,ndan biri ile arabulucu aras,nda mevcut olan veya geli en bir ili kinin, arabulucunun tarafs,zl, ,n, tehlikeye sokabilme ihtimalidir.³⁵ Bu anlamda arabulucunun taraflardan biri ile ba , veya taraflar,n uyu mazl, , hakk,nda önceden bilgisinin varl, ,, bu uyu mazl, ,n sonucunda kazan,lm, olan menfaat ile denk

²⁹ COBB/RIFKIN, s.37. Bu konuda ayr,ca Bkz. NAUSS EXON (Mediator Styles), s.580.

³⁰ DOUGLAS (Mediator Neutrality), s. 27.

³¹ ROCK, Evan M., öMindfulness Mediation the Cultivation of Awareness, Mediator Neutrality and the Possibility of Justiceö, Cardozo Journal of Conflict Resolution, 2005, Vol.6, (s.347-365), s. 348-349. (Arabuluculuk faaliyetinde, arabulucunun önyarg,ya sahip olmas,n,n, ba ar,l, bir arabuluculu un önündeki engellerden biri oldu u hakk,nda Bkz. SMITH, James D.D., öMediator Impartiality : Banishing the Chimeraö, Journal of Peace Research, 1994, Vol.31, No.4,(s.445-450), s.445. ÖZMUMCU, s.345, dn.306.

³² ROCK, s. 348-349; ÖZMUMCU, s.346.

³³ ROCK, s. 349; ÖZMUMCU, s.346.

³⁴ ROSENBERG, Joshua A D., öIn Defence of Mediationö, Arizona Law Review, 1991, Vol.33, (s.467-507), s.488; ÖZMUMCU, s.346.

³⁵ DOUGLAS (Mediator Neutrality), s.29-30.

tutulmaktadır. Bu sebeple uluslararası, etik kurallar incelendi inde, menfaatler çat, mas, ile ba ,ms,zl,k kavramlar, birbirinden ayrılmaktadır. Bu ba lamda arabulucular, n menfaat çat, mas,ndan kaç,nma konusunda etik bir anlay, sergilemeleri gerekmektedir. Bu noktada kar ,m,za öyle bir soru ç,kmaktadır. Acaba arabuluculuk faaliyetinde menfaat çat, mas, kavram, ile anla ,lmas, gereken husus nedir? Bu konuda bir görüş³⁶ göre, arabuluculuk faaliyetinin ba ,nda, arabulucunun taraflar, ayd,nlatma yükümlülü ü çerçevesinde gerekli olan aç,klamalar, taraflara özenli bir ekilde yerinde getirildi i takdirde, menfaat çat, mas,,n,n arabuluculuk sürecinde yayg,n veya kal,c, bir tehdit olu turmayaca , ileri sürülmektedir. Ancak yazara göre, belirsiz olan önyarg, türleri için durumun böyle olmad, ,n,n da alt, çizilmektedir.³⁷

Dar anlamda tarafs,zl,k, arabulucunun, uyu mazl, ,n taraflar,,n,n menfaatleri ile çat, an ya da çat, abilecek tan,mılanabilir menfaatlerine odaklanmaktadır. Geni anlamda tarafs,zl,k ise, yukarı,da da ifade edildi i gibi, arabulucunun ki isel de erlerinin, tercihlerinin ve ön yarg,lar,,n,n etkisi alt,nda kalmadan tarafs,z olmas,,n, ifade etmektedir. Bu daha geni anlamda tarafs,zl, , muhafaza etmek için, arabulucunun ki isel görüş lerinin, varsay,mılar,,n,n, tepki ve tercihlerinin içeri i ve sonuçlar,,n,n ortaya ç,kard, , etkiye kar ,, bir koruma sa lanmas, beklenmektedir. Hiç üphesiz, arabulucunun görevlerinden biri arabuluculuk sürecini kontrol etmektir. Süreci yönetmek arabulucunun yükümlülükleri aras,nda yer almaktadır. Bununla birlikte arabulucu sonucu garanti edemez.³⁸ Müzakereler sonucunda her zaman taraflar,,n kendi iradeleri ile uyu mazl, , sona erdirme ve yarg, yoluna götürme haklar, mevcut bulunmaktadır. Fakat arabulucu sürecin ba lamas,ndan sona ermesine kadar, taraflara e it uzakl,ta bulunmal, ve bunun aksi yönünde alg,lamalara neden olacak tutum ve davran, lardan kaç,nmal,d,r.

4.Tarafs,zl,k ve taraflara e it mesafede olmak

Daha önce yukarı,daki aç,klamalar,m,zda da ifade etti imiz üzere, *Neutrality*ö anlam,nda tarafs,zl,k teriminin ikinci özelli i, *öe it uzakl,kö veya ötaraflara e it mesafede olmakö (equidistance)* anlam,na gelmektedir. Tarafs,zl,k ve e it uzakl,ta durmak aras,ndaki ikilemi yazarlar, sonuç e itsizli inden kaynaklanabilen bir davran, e itli i ekinde ifade etmektedir. Bir ba ka ifade ile e itler aras, olmayan bir hukuki ili kide (örne in i çi ve i veren aras,ndaki i ili kisinde, tüketici ile sat,c, aras,ndaki tüketici hukukundan kaynaklanan bir ili kide) taraflar arabuluculuk müzakerelerine ba lad, ,nda, bu süreçten etkilenmeden kalan ve e it olmayan sonuçlar ortaya ç,kabilmektedir. Dolay,s,yla taraflar aras,ndaki bu ili ki e itsizli i, genellikle pazarl,k e itsizli i olarak da tan,mılanmaktadır.³⁹ Güç dengesizli i, taraflar,,n göreceli özelliklerine ve onlar aras,nda önceden var olan dinamiklere atfedilebilmekte veya büyük ölçüde taraflar,,n göreceli ki iliklerinden kaynaklanabilmektedir. Bu dengesizlikler genellikle, cinsiyet, kültür, nesil fark,, bireysel veya kurumsal, yasal veya yasal olmayan yard,mılar, kendini iyi ifade edemeyen veya kendine çok güvenen, varl,kl, veya daha az varl,kl,, e itimli profesyonel veya daha az e itimli profesyonel olmayan, bilgili veya bilgisizlik gibi ki iler aras,nda farklı,l,k yaratan haller ile örneklendirilmektedir.⁴⁰ Ancak verilen örnekler bunlarla s,n,rl, de ildir.

Nitekim baz, yazarlara göre, etkili bir arabulucu olmak, arabuluculukta önemli bir faktör olmas,na ve karar verme yetkisi bulunmamas,na ra men, arabulucunun sürece kat,l,m,n,n derinli ine ba l, olarak dengelerin de i mesine neden olmaktadır. Nitekim arabulucunun i veren irketle veya mesleki geçmi i ile olan ili kisi, arabulucunun tarafs,z kalmas,,n, etkileyebilece i gibi, i çi ve i veren aras,ndaki güç dengesizli i de arabuluculuk sürecinin tarafs,zl, ,n, de i tirme yönünde bir e ilim göstermektedir.⁴¹ Hâlbuki arabulucu, arabuluculuk sürecinde uyu mazl, ,n her iki taraf,na da e it ölçüde yak,n olmal,, taraflar,,n görüş ve beyanlar,,n, dikkate almal,, pazarl,kç, bir yakla ,m içinde bulunmamal, ve süreci adil bir ekilde yönetmelidir.⁴²

Arbuluculuk alan,nda taraflar aras,nda tart, maya aç,k sonuçlara götüren bu farklı,l,klar ve e itsizlikler, aile arabuluculu u, i çi ve i veren ile endüstriyel uyu mazl,klar ba lam,nda yo un bir ara t,rma konusu olu turmaktadır. Nitekim arabuluculukta güç dengesizli inin aç,k bir göstergesi kabul edilen aile içi iddet veya genellikle kad,na kar , iddeti içeren hallerin günümüzde yayg,n olarak arabuluculu a uygun olmad, , kabul edilmektedir.⁴³

Türk hukuku bak,m,ndan konuyu inceledi imizde, 6325 say,l, Hukuk Uyu mazl,klar,nda Arabuluculuk Kanunu'nun 1.maddesinin 2. fı,kras,,n,n son cümlesi, *ö u kadar ki, aile içi iddet iddias,n, içeren uyu mazl,klar arabuluculu a elveri li de ildir.*ö demek suretiyle aile içi iddet iddias,n, içeren uyu mazl,klar,n arabuluculuk için uygun olmad, ,n, bir yasa normu ile düzenlemi bulundu undan, hukukumuz aç,s,ndan bu konuda ortaya ç,kabilecek olas, tart, malar, da bu düzenleme ile engelleme bulunmaktadır.

³⁶ HONEYMOON, Christopher, öPatterns of Bias in Mediationö, Journal of Dispute Resolution, 1985, Article 9, (s.141-149), s.142-143.

³⁷ HONEYMOON, s.143.

³⁸ Bu konuda Benzer bir ekilde ayr,ca Bkz. ASTOR, Hilary/ CHINKIN, M. Christine, Dispute Resolution in Australia, Sydney, 1992, s.102.

³⁹ DOUGLAS (Mediator Neutrality) , s.35.

⁴⁰ DOUGLAS (Mediator Neutrality) , s.35-36.

⁴¹ BALC, Allison, Making It Work: Mediation's Impact on Employee/Employer Relationships and Mediator Neutrality, Pepperdine Dispute Resolution Law Journal, 2002, Vol.2, (s.241-262), s.254.

⁴² TA POLAT TU SAVUL, Melis, Türk Hukukunda Arabuluculuk (6325 say,l, Hukuk Uyu mazl,klar,nda Arabuluculuk Kanunu Çerçevesinde), Ankara, 2012, s.150-151.

⁴³ DOUGLAS (Mediator Neutrality) , s.36.

Doktrinde güç dengesizli i ve arabulucular,n bu konuyu nas,l de erlendirecekleri hususunda önemli tart, malara ra men, yine de arabulucular,n bu dengesizliklerin nas,l fark,na varacaklar, ve bunlar,n nas,l üstesinden gelecekleri noktas,nda belirsizlikler halen devam etmektedir.⁴⁴ Bu konuda taraflar aras,nda güç dengesini belirlemenin zor oldu una i aret edilmektedir. Çünkü arabulucu hangi taraf,n daha zay,f ve yard,ma ihtiyac, oldu una nas,l karar verecektir? Mevcut bir güç dengesizli ini haks,z k,lacak olan kriterler hangileridir? Somut bir olayda taraflar aras,nda güç dengesizli i arabulucu taraf,ndan alg,land, ,nda, arabulucu taraflar,n kabul etmeye istekli olduklar, bir anla may, hangi geçerli temele dayanarak, kabul etmelerine mani olabilir? Bütün bu soru ve sorunlar, arabuluculuk sürecinde çe itli ihtimallere göre de erlendirilmesi gereken meseleler olarak ortaya ç,kmaktadır.

Arbuluculuk faaliyetinde genellikle güç dengesizliklerine rastland, , için, bu durum insan ili kilerinin ayrılmaz bir parças, olarak tan,mılanmaktadır. Bu ba lamda baz, arabulucular genel olarak taraflar aras,ndaki güç farklı,l,klar,n varl, ,n, kabul etmekte ve birço u da bunun arabulucunun onlara hitap etmekteki rolünün bir parças, oldu unu dü ünmektedir.⁴⁵

Buna kar ,l,k bu konuda farklı dü ünceler de ileri sürülmektedir. Bu konu ile ilgili bir görü e göre, iki saat veya daha uzun süren arabuluculuk oturumlar,nda, e ler aras,nda (kar,-koca), i çiler ile i verenler, kiraya verenler ve kirac,lar, ebeveynler ve çocuklar aras,nda güç dengesini sa lama fikrinin yan,lt,c, oldu una i aret edilmektedir.⁴⁶ Bir ba ka görü e göre de,

Arbuluculuk müzakerelerinde kesin olarak e it olmayan taraflara e it muamele yap,lmaz,n e itsizlik oldu una temas edilmektedir. Bu nedenle, arabulucular bu durumun fark,ndal, , içinde ve bunu kabul ederek iki e it olmayan taraf aras,ndaki güç ili kisiyle iyiniyetle ilgilenmek için çaba harcarken, ayn, zamanda tarafs,zl,klar,n, da terk edebilmektedirler.⁴⁷

Bu konuda ortak olarak kabul edilen yakla ,m, arabulucular,n uyu mazl, ,n taraflar, aras,nda varl, ,n, alg,lad,klar, e itsizlikleri gidermek için, arabuluculuk görü melerinde zay,f veya güçsüz olan taraf, güçlendirmeyi amaçlayan stratejiler kullanmalar, gerekti ini savunmaktadır. Bu ba lamda baz, yazarlara göre, arabuluculukta bir taraftan güç dengesizli i giderilmeye çal, ,l,rken, di er taraftan da tarafs,zl,k kavram,, taraflara e it mesafede olmak olarak tan,mılanan bir stratejiye dönü mektedir.⁴⁸ Arbuluculuk görü melerinde taraflara e it mesafede olmak, müzakerede pazarl,k gücünün e itli ini temin için, bu dengeyi taraflara e it olmayan ekilde davranmak suretiyle uygulanan bir strateji biçimi olarak ortaya ç,kmaktadır.⁴⁹ Bu yöntem arabuluculukta simetriyi sa lamak için uygulanmaktadır.⁵⁰

Ancak bunu gerçe e dönü türmek her zaman kolay de ildir. Bu ba lamda Bat,ıdaki uygulamalarda, uyu mazl, ,n taraflar, aras,nda bir veya iki taraf,n kendi iradeleri ile çözüm yollar,n, tayin edememelerinden ötürü, güç dengesizli inin söz konusu oldu u hallerde, arabulucunun arabuluculuk müzakerelerini ertelemesi, arabuluculuktan çekilmesi, arabuluculu u sonland,rmas, veya arabuluculuk merkezine dan, mas, ekinde görü ler ileri sürülmektedir.⁵¹

III. TARAFSIZLIK LKES VE ETİK KURALLAR

A. Amerika Birle ik Devletleri ve Model Etik Kurallar

Amerika Birle ik Devletleri'nde 1992 y,l,nda üç önemli alternatif uyu mazl,k çözümü kurulu u, Amerikan Tahkim Derne i (AAA), Amerikan Barolar Birli i'nin Uyu mazl,k Çözümü Bölümü ve Uyu mazl,k Çözümünde Çal, anlar Derne i (SPIDR) bir araya gelerek arabulucular için arabuluculuk faaliyetinde uygulanmas, gereken etik kurallar, meydana getirmek için çal, maya ba lam, t,r. Bu çal, ma, iki y,l sonra 1994 y,l,nda öArbulucular için Model Etik Kurallarö (*Model Standards of Conduct for Mediators*) ad, alt,nda tamamlanm, t,r.⁵²

Amerika Birle ik Devletleri'nde arabuluculuk faaliyetinin yürütülmesi aç,s,ndan öngörülen bu Model Etik Kurallar, uyu mazl,k çözüm yöntemi olarak arabuluculukta kamuya güveni sa lamak için, arabuluculu un geli tirilmesi ve yayg,nla t,r,lmaz, amac,yla bu alanda öncülük yapan Amerikan Tahkim Derne i (AAA), Amerikan

⁴⁴ DOUGLAS (Mediator Neutrality), s. 37.

⁴⁵ DOUGLAS (Mediator Neutrality), s. 37.

⁴⁶ OBERMAN, Susan, öMediation Theory vs. Practice : What are We Really Doing? Re-Solving a Professional Conundrumö Ohio State Journal on Dispute Resolution, 2000, Vol.20, (s.775-819), s.801-802; DOUGLAS (Mediator Neutrality), s. 37.

⁴⁷ DOUGLAS (Mediator Neutrality), s. 38.

⁴⁸ COBB/RIFKIN, s.43-44 ;COHEN/DATTNER/LUXENBURG, s.343; DOUGLAS (Mediator Neutrality), s.38.

⁴⁹ COHEN/DATTNER/LUXENBURG, s.343; DOUGLAS (Mediator Neutrality), s.38.

⁵⁰ COHEN/DATTNER/LUXENBURG, s.343; DOUGLAS (Mediator Neutrality), s.38-39.

⁵¹ SHAPIRA (Fairness of Mediation), s.336, dn.290. Bu konuda ayrıca arabuluculuk sürecinde dengeli kararlar alınmas, hususunda Bkz. SHAPIRA, Omer, öA Theory of Sharing Decision-Making in Mediationö, McGeorge Law Review, 2013, Vol.44, (s.923-960), s.939 vd.

⁵² IZUMI, s.74; NAUSS EXON, Susan, öHow Can A Mediator Be Both Impartial and Fair?: Why Ethical Standards of Conduct Create Chaos for Mediatorsö, Journal of Dispute Resolution, 2006, (s.387-434), s. 391; LOVE, Lela/WALDMAN, Ellen,öThe Hopes and Fears of All the Years: 30 Years Behind and the Road Ahead for the Widespread Use of Mediationö Ohio State Journal on Dispute Resolution, 2016, Vol.31, (s.13-150), s.128.

Barolar Birli i'nin Uyu mazl,k Çözümü Bölümü ve Uyu mazl,k Çözümünde Çal, anlar Derne i (SPIDR) olmak üzere üç kurulu taraf,ndan geli tirilmi ve kabul edilmi tir.⁵³

Model Etik Kurallar, alt, temel kavram etraf,nda toplanm, t,r. Bunlar ba ,ms,zl,k, tarafs,zl,k, menfaat çat, malar,, gizlilik, mesleki yetkinlik ve sürecin kalitesinden olu mu tur.⁵⁴ Arabuluculuk faaliyetinin yürütülmesi bak,m,ndan ilk defa 1994 y,l,nda kabul edilen Model Etik Kurallarø ili kin düzenlemeler, bundan yakla ,k on y,l sonra 2005 y,l,nda orijinal yap,s,na uygun kal,nmak ve daha ayr,nt,l, bir ekilde gözden geçirilmek suretiyle yeniden revize edilmi tir.⁵⁵

Amerika Birle ik Devletleriønde Model Etik Kurallar, arabuluculuk alan,nda çal, an akademisyenler, arabulucular ve yasama organlar, taraf,ndan etkili etik bir kaynak olarak de erlendirilmi tir. Model Etik Kurallar, eski ve yeni düzenleme biçimleri ile Amerika Birle ik Devletleriønde ve yurt d, ,nda bulunan arabulucular için de arabuluculukta uygulanmas, gereken davran, kurallar,na ilham kayna , olmu tur. Nitekim Model Etik Kurallar, Amerika Birle ik Devletleriønde baz, akademisyenler taraf,ndan son derece olumlu kar ,lanm, t,r.⁵⁶ Ancak a a ,da yapaca ,m,z aç,klamalardan da görülece i üzere, birçok yazar taraf,ndan da ele tirel yakla ,mlara maruz kalm, t,r.

Di er taraftan Amerika Birle ik Devletleriønde Model Etik Kurallar ile ilgili olarak **Waldman** taraf,ndan ileriye sürülen görü e göre, Model Etik Kurallarøn ncil, Kurøan veya di er kutsal kitaplar gibi *Talmudik*⁵⁷ bir durum üstlendi i ifade edilerek, arabuluculu un ne oldu u veya ne olmas, gerekti i hususunda mihenk ta , olarak görev yapt, , belirtilmi tir.⁵⁸

Ancak bununla birlikte y,llar geçtikçe baz, yazarlar, Model Etik Kurallarøn çe itli yönleri ile ilgili endi elerini dile getirmeye ba lam, lard,r. Bu yazarlar aras,nda yer alan **Moffit**ø göre, Model Etik Kurallar, arabuluculuk faaliyeti bak,m,ndan arabuluculara yeterli ölçüde rehberlik edememektedir.⁵⁹ Benzer ekilde **Weidner**ø göre de, Model Etik Kurallarøn 1994 y,l,ndaki yorumunda oldu u gibi, 2005 y,l,nda yap,lan de i tirilmi halinin de, arabuluculara yol göstermekte ba ar,l, olamad, , belirtilmi tir.⁶⁰ Bu ba lamda bir di er ele tirel noktada **Colatrella** taraf,ndan ileri sürülmü tür. Yazar taraf,ndan arabuluculuk faaliyetinde, sürecin ba lang,c,nda arabulucunun taraflar, ayd,nlatma yükümlülü ü bak,m,ndan eksik kalan noktalar,n neler oldu una dikkat çekilmi tir.⁶¹ Çal, ma konumuz arabuluculukta tarafs,zl,k ilkesinin görünümü ile ilgili oldu undan, Model Etik Kurallarøa yönetilen en önemli ele tirilerden biri de **Nauss Exon** taraf,ndan tarafs,zl,k ilkesine yönelik olarak ileri sürülmü tür. Yazar taraf,ndan, Model Etik Kurallar içinde yer alan arabulucunun ötarafs,zl, ö ve öadaletö ile ilgili düzenlemelerin özellikle belirsizli ine ili kin aç,klamalar yap,lm, t,r.⁶² Bu konuyla ba lant,l, olarak **Kovach** ise, arabulucular için kabul edilen Model Etik Kurallarøn do ruluk ve dürüstlük ilkeleri aç,s,ndan yeterli olmad, ,na, bugün birçok mesle in, etik kurallar,na ve davran, standartlar,na do ruluk ve dürüstlük ilkesini dahi etti ine i aret etmi tir.⁶³ Model Etik Kurallar ile ilgili son olarak **Shapira**øya göre de, bu kurallar,n yeniden gözden geçirilmesi ve bir reforma tabi tutulmas, gerekti ine temas edilmi tir.⁶⁴

1. Model etik kurallar ve tarafs,zl,k ilkesi

Amerika Birle ik Devletleriønde Model Etik Kurallar ö Tarafs,zl,kö üst ba l, , alt,nda II (A) hükmünde öyle bir düzenlemeye yer vermi bulunmaktad,r. Bu düzenlemeye göre, *öArabulucu, e er tarafs,z bir ekilde yürütemedi i takdirde, arabuluculu u reddetmelidir. Tarafs,zl,k, ayr,cal,k gözetmekten, önyarg, veya pe in hükümden ba ,ms,zl,k anlam,na gelmektedir.ö* Model Etik Kurallarøn tarafs,zl,k ile ilgili bu normu, Türkçeye bire bir tercüme edildi inde, hükmün ihtiva etti i anlam, tam olarak kar ,lamakta zorluk çekmektedir. Fikrimizce burada bu düzenlemeden anla ,lmas, gereken husus, arabulucunun arabuluculuk faaliyetinin ba lamas,ndan sona ermesine kadar

⁵³ MOFFIT, L. Michael, öThe Wrong Model, Again: Why the Devil is not in the details of the New Model Standards of Conduct for Mediatorsö Dispute Resolution Magazine, 2006, Vol.12, (s.31-33), s.31; COLATRELLA Jr, T. Michael, öInformed Consent in Mediation Promoting Pro Se Partiesø Informed Settlement Choice While Honoring the Mediatorø Ethical Dutiesö, Cardozo J. Conflict Resolution, 2014, Vo.15, (s.705-775), s.709; LOVE/WALDMAN, s.128; SHAPIRA, Omer, öA Critical Assessment of the Model Standards of Conduct for Mediators (2005): Call for Reformö, Marquette Law Review, 2016, Vol.100, (s.81-136), s.83.

⁵⁴ LOVE/WALDMAN, s.128.

⁵⁵ IZUMI, s.74; NAUSS EXON (Impartial), s.391; LOVE/WALDMAN, s.128.

⁵⁶ YOUNG, M.Paula, öRejoice! Rejoice! Rejoice, Give Thanks, And Sing : ABA, ACR, And AAA Adopt Revised Model Standards of Conduct For Mediatorsö Appalachian Journal of Law, 2006, Vol.5, (s.195-239), s.195. Bu konudaki görü ler için Bkz. SHAPIRA (Model Standards), s.83-84.

⁵⁷ öTalmudö kelimesi, bilgi verme anlam,na gelen bir ifade ta ,maktad,r.

⁵⁸ WALDMAN, Ellen, Mediation Ethics : Cases and Commentaries, San Francisco, 2011, s.10. Bu konuda ayr,ca Bkz. SHAPIRA (Model Standards), s.84.

⁵⁹ MOFFIT, s.31-32.

⁶⁰ WEIDNER, E. Laura, ö Model Standards of Conduct for Mediatorsö, Ohio State Journal on Dispute Resolution, 2006, Vol.21, (s.547-568), s.566-567.

⁶¹ COLATRELLA, s.710-711.

⁶² NAUSS EXON (Impartial), s. 396-399. Bu konuda ayn, görü te Bkz. YANG, C. Andrea, öEthics Codes for Mediator Conduct : Necessary but Still Insufficientö, The Georgetown Journal of Legal Ethics, 2009, Vol.22, (s.1229-1247), s.1237.

⁶³ KOVACH, K. Kimberlee, öMusings on Idea(l)s in the Ethical Regulation of Mediators: Honesty, Enforcement, and Educationö Ohio State Journal on Dispute Resolution, 2005, Vol.21, (s.123-164), s.128-129, 130.

⁶⁴ SHAPIRA (Model Standards), s.85.

geçen süreç içinde, uyu mazl, ,n taraflar, aras,nda ayr,mc,l,k veya ayr,cal,k gözetmeksizin, birini di erine üstün tutmadan, iltimasa neden davran, lardan kaç,narak, taraflara e it uzakl,kta kalarak, önyarg,l, veya pe in hükümlü davranmadan arabuluculuk faaliyetini yürütmesidir. Di er taraftan yine bu düzenlemeye göre, e er arabulucunun arabuluculuk faaliyetini yürütmesi aç,s,ndan, tarafs,zl, ,na engel olacak bir durumun ortaya ç,kmas, halinde de, arabuluculu u reddetmesi veya arabuluculuktan çekilmesi gerekti idir.

Doktrinde *Shapira*ya göre, tarafs,zl,k ile ilgili bu düzenleme mevcut hali ile gerçekçi olmayan bir tarafs,zl,k kavram,n, ihtiva etmekte ve bu hali ile kapsaml, bir revizyonu gerektirmektedir. Bu tan,m, gizli (*implicit*) ve aç,k (*explicit*) ön yarg, kavramlar, aras,nda ayr,r,m gözetmedi i için ba ar,l, bir tan,m,lama de ildir. Dolay,s,yla gizli ve aç,k ön yarg, aras,ndaki fark, ortaya koymad, ,ndan bahisle de yanl, t,r.⁶⁵ Çünkü hiç kimseden pe in hükümlü olma, taraf tutma veya ön yarg,l, olma gibi duygu ve dü üncelerinden ar,nm, olmas, beklenemez. Nitekim yasal olarak arabuluculardan beklenebilecek olan ey, arabuluculuk faaliyeti süresince, tutum ve davran, lar, ile sözleriyle uyu mazl, ,n taraflar, aras,nda d, dünyaya yans,yan ön yarg,l, veya ayr,cal,k yap,c, hareketlerden kaç,nmalar, gerekti idir.⁶⁶

Model Etik Kurallar içerisinde yer alan tarafs,zl,k ilkesi, arabulucular, arabuluculuk faaliyetini tarafs,z bir ekilde yürütmeye ve taraf tutma (taraf tarl,k) görüntüsü veren davran, lardan kaç,nmalar,na do ru yönlendirmektedir. Bu gereklilik, bir arabulucunun tarafs,zl, , sorununu makul bir ekilde gündeme getirebilecek davran, lardan kaç,nmas, istenilen menfaat çat, mas, normunu izleyen di er makul bir kavram ile ili kilendirilmelidir.⁶⁷ Bu ba lamda Model Etik Kurallar içerisinde yer alan tarafs,zl,k ilkesini düzenleyen norm, uyu mazl, ,n taraflar, aras,nda, arabulucunun taraf tutma (taraf tarl,k) görüntüsü olu turabilecek herhangi bir davran, ,n, önlemek ve bu konuda arabuluculara rehberlik sa lamak üzere gözden geçirilerek, revize edilmelidir.⁶⁸

Model Etik Kurallar kapsam,nda tarafs,zl,k ilkesinin bir di er unsuru ise, arabulucunun arabuluculuk faaliyetini tarafs,z bir ekilde yürütememesi durumunda, arabuluculu u reddetmesi halidir. Doktrinde *Shapira*ya göre, bu düzenlemenin ön yarg,l, olmadan veya ayr,cal,k gözetmeden, arabuluculuk faaliyetinin yürütülmesini ki isel de erlendirmelerine ba l, tutan ve tarafs,zl,k ile ilgili sorular, tamamen arkalar,nda b,rakan arabulucular taraf,ndan yanl, yorumlanabilme ihtimali bulunmaktadır,r. Bu noktada arabuluculukta kamu güvenini sarsmamak ve arabuluculuk sürecinin tehlikeye at,lmad, ,ndan emin olmak için, konunun makul bir bak, aç,s,ndan da de erlendirilmesi gerekmektedir.⁶⁹ Dolay,s,yla Model Etik Kurallar kapsam,nda tarafs,zl,k ilkesi kamu güvenine ve arabuluculuk kuruma zarar verebilecek ekilde taraf tutma görüntüsüne veya taraf tutma kayg,s,na neden olan hallerde, arabuluculuk faaliyetinden çekilmeyi zorunlu k,lmak için gözden geçirilerek yeniden yap,land,r,lmal,d,r.⁷⁰

Model Etik Kurallar çerçevesinde tarafs,zl,k ilkesi kapsam,nda yer alan uyu mazl, ,n taraflar, aras,nda öayr,cal,k gözetmemeö (*freedom from favoritism*) veya taraflardan birini di erine tercih ederek, iltimas yapmama eklindeki kavram,n, uygulama alan,nda nas,l ba ar,labilece i ve ne anlama geldi i aç,klanm, de ildir. Ancak bir arabulucunun da uyu mazl, ,n taraflar,na her zaman ayn, ekilde davran,lmaz,n, gerekti ini anlayabilmesi gereklidir. Örne in, arabulucunun taraflara uyu mazl, a konu olan olay, anlatmalar, için ayn, ölçüde zaman verilmesi gerekti ini veya bir tarafla ayr, toplant, yapt, ,nda, di er tarafla da ayr, toplant, yapmas, gerekti ini bilmesi gerekmektedir. Ancak bununla birlikte arabulucunun her iki tarafa ayn, ekilde gerçekle tirdi i tutum ve davran, ,n,n, taraflar üzerindeki etkisi farklı olabilir. Bu nedenle tarafs,zl,k ilkesine gerçekçi ve do ru bir yakla ,m, ola an uygulamalara ili kin gerçeklerin dikkate al,nmas, olmal,d,r. Etik Kurallar bu ba lamda, arabuluculara ayr,cal,k gözetmeme ifadesinin ötesine geçen makul bir tarafs,zl,k kavram, getirmelidir.⁷¹

Yukar,da yapm, oldu umuz aç,klamalar Amerikan hukukunda da arabuluculuk ile ilgili etik kurallar,n uygulanmas,nda, arabuluculu un hayati unsurlar,ndan biri olan tarafs,zl,k ilkesinin, uygulanacak somut olaylar bak,m,ndan, genelde ne kadar soyut kald, ,n, göstermektedir.

2. Model etik kurallar ve menfaat çat, malar,

Model Etik Kurallar kapsam,nda yer alan, ömenfaat çat, malar,ö (*conflicts of interest*) ba l, , alt,nda III (A) hükmüne göre, arabulucu arabuluculuk oturumu s,ras,nda veya sonras,nda menfaat çat, mas, görünümü verecek veya menfaat çat, mas, yaratacak bir olaydan kaç,nmal,d,r. Menfaat çat, mas,, arabulucunun uyu mazl, a konu olan olayla ilgisi sebebiyle veya arabuluculuk sürecine kat,lan ile arabulucu aras,ndaki, gerek geçmi veya imdi, gerek ki isel veya mesleki ili kiden dolayı, arabulucunun tarafs,zl, , sorununu mant,ken gündeme getiren bir durumdan meydana gelebilmektedir.

Bu konuda örnek vermek gerekirse, arabuluculuk süreci aç,s,ndan bir saatlik arabuluculuk faaliyetinin ücretlendirilmesi meselesi, potansiyel menfaat çat, mas, olu turmaktadır,r. Çünkü böyle bir durum ücretini en üst seviyeye ç,karmak için arabulucuyu, arabuluculuk sürecini gereksiz yere uzatmaya sevk etmektedir. Asl,nda burada

⁶⁵ SHAPIRA (Model Standards), s.127.

⁶⁶ SHAPIRA (Model Standards), s.127.

⁶⁷ SHAPIRA (Model Standards), s.127-128.

⁶⁸ SHAPIRA (Model Standards), s.128.

⁶⁹ SHAPIRA (Model Standards), s.128.

⁷⁰ SHAPIRA (Model Standards), s.128-129. Bu konuda ayn, görü te Bkz. WEIDNER, s.566-567.

⁷¹ SHAPIRA (Model Standards), s.129.

menfaat çat, mas, söz konusu olmakla birlikte, bu durum esas olarak, tarafsız, zıttan ziyade dürüstlük kuralına aykırılık, meydana getirmektedir. Çünkü arabulucu, tarafların menfaatlerini gözetmeye i yerde, kendi menfaatini gözetmekte ve bu suretle dürüstlük kuralının ihlâline neden olmaktadır.⁷²

3. Model etik kurallar ve taraflar arasındaki güç dengesizliği

Arabuluculuk faaliyetinde, tarafsızlık ilkesi bir bütün olarak değerlendirildiğinde, karışık, karışık ya kalın ve arabuluculuk sürecinin başından bu sürecin sona ermesine kadar arabulucular, bekleyen zorluklardan bir dizi de taraflar arasındaki güç dengesizliği problemidir. Amerika Birleşik Devletlerinde Model Etik Kurallar, bazı yazarlar tarafından taraflar arasındaki güç dengesizliği açıklanmış ve değerlendirilmiştir. Bu konuda bir görüşe göre, Model Etik Kurallar fazlasıyla ayrıntıya girmedikleri için, arabuluculara pratik talimatlar vermekte eksik kalmaktadır. Nitekim Model Etik Kuralların belirttiği kaide ve kurallar, esas olarak temel kavramlar olup, çoğu arabuluculuk eğitimlerinde önerilen ve tartışılmayan eğitim materyaline benzemektedir. Örnek vermek gerekirse, Model Etik Kurallar kapsamında, arabulucunun tarafsızlığına iaret eden, *Arabulucu, arabuluculuğu tarafsız bir şekilde yürütür* ekinde düzenlenen bir norm, arabuluculuk faaliyeti sırasında tarafsızlığı içeren zor bir etik sorun ile karşılaşarak kalan arabulucuya pratik açıdan rehberlik etmekte yeterli değildir.⁷³ Örneğin, arabuluculuk müzakereleri sırasında, arabulucunun uyuşmazlıkların taraflar arasındaki güç dengesizliği olduğunu fark ettiğitakdirde, izlemesi gereken yol ne olmalıdır?⁷⁴ Model Etik Kurallar, bunun gibi soru veya sorunlara cevap vermemektedir.

Bu konuda bazı yazarlar, Amerika Birleşik Devletlerinde çoğu arabulucunun, arabulucunun bazı hallerde, arabuluculuk sürecinde güç dengesizliğini algıladığında zayıf tarafı güçlendirmek ve dengeli müzakereleri desteklemek için müdahale etmeleri gerektiğini savunmuşlardır.⁷⁵ Bu bağlamda doktrinde de uyuşmazlıkların taraflar arasındaki gücü dengelemek (*balance the power*) amacıyla, çeşitli tekniklerin arabuluculuk faaliyeti sırasında ortaya çıkan güç eitsizliklerinin etkilerini azaltmak için, arabulucu tarafından kullanılması izin verilmesi gerektirir.⁷⁶

Bu yaklaşım, savunular, arabulucunun arabuluculuk faaliyeti sırasında üstlendiği rolün etki alanlarından hareketle, arabulucunun müzakerelerin sonucunu etkileme yeteneğini anlamında bir güç dengesi getirdiğinedikkat çekmektedirler. Nitekim arabulucunun gücü, çok sayıda faktörden kaynaklanmaktadır. Bunlar, arabulucunun güvenilirliğini içeren, sürecin temel kuralları, etkileme konusundaki çeşitli yetenekler, bu konuda örnek vermek gerekirse; tarafların görüşünü alması, veri yönlendirmek, süreç boyunca taraflara saygı kuralları çerçevesinde hareket etmek, tarafların davranmak ve tarafların da bu tür bir saygı çerçevesi içinde tutarlı bir şekilde hareket etmeye teşvik etmek; tarafların anlaşılabilir zemini için menfaatlerini ve ihtiyaçlarını, ilkeli bir şekilde dile getirmelerine ve bunu ifade etmelerine yardımcı olmak, müzakerelerin tarafların ekonomik desteğine yardımcı olmaları ve uygun olduğı hallerde, tarafların ilgili konuda profesyonel tavsiyeye yönelmek ve yönlendirmek ekinde ifade edilmektedir.⁷⁷

Doktrinde **Baruch Bush** da bu konuyu şöyle ifade etmektedir: Arabuluculuk müzakereleri sırasında bazı hallerde, tarafların görüşmelerinin sonuna doğru bir çözüme katılmaktadır. Ancak yazar; bu konuda arabulucuların, müzakerelerde zayıf olan tarafın pazarlık becerilerindeki yetersizliği veya zayıf pazarlık kabiliyeti nedeniyle adil olmayan (adaletsiz) bir çözümü kabul etmesini, taraflar arasındaki büyük güç dengesizliği nedeniyle, bu çözümün taraflardan biri için adil olmadığını inandıran hallerde, genellikle böyle bir sonucu önlemek için bir şekilde doğrudan sonuca müdahale etme zorunluluğuduğudıklarını açıklamaktadır.⁷⁸ Nitekim yazara göre bu gibi hallerde, arabulucuların arabuluculuk müzakerelerinde yüzleebilecekleri muhtelif bazı problemler alanların yolunu, sorular

⁷² SHAPIRA (Model Standards), s.130-131.

⁷³ HENIKOFF, Jamie/MOFFITT, Michael, *Remodeling the Model Standards of Conduct for Mediators*, Harvard Negotiation Law Review, 1997, Vol.2, (s.87-113), s.88.

⁷⁴ HENIKOFF/MOFFITT, s.88.

⁷⁵ HENIKOFF/MOFFITT, s.88; COYLE, Michael, *Defending the Weak and Fighting Unfairness: Can Mediators Respond to the Challenge?*, Osgoode Hall Law Journal, 1998, Vol.36, (s.6226-666), s.649. Bu konuda ayrıntılı bilgi için Bkz. DAVIS, M. Albie/SALEM, A. Richard, *Dealing with Power Imbalance in the Mediation of Interpersonal Disputes*, Mediation Quarterly, 1984, N.6, (s.17-26), s.18-23; NEUMANN, Diane, *How Mediation Can Effectively Address the Male-Female Power Imbalance in Divorce*, Mediation Quarterly, 1992, Vol. 9, (s.227-239), s.232-233; BOSKEY, B. James, *The Proper Role of the Mediator: Rational Assessment, Not Pressure*, Negotiation Journal, 1994, N.10, (s.367-372), s.367. Bu konuyla ilgili olarak doktrinde *Moore* ise, güç dengesizliğini etkilerini düzeltmek için, arabulucunun sürece müdahalede bulunmasını doğrudan desteklememesine rağmen, bunu yapmay, isteyen bir arabulucu tarafından kabul edilebilecek birkaç teknikte listelenmektedir (MOORE, s.392-393). Bu konuda *Dworkin/London* ise, arabuluculuk müzakereleri sırasında, arabulucunun sıklıkla bir zorlama veya empoze olup olmadığını, veya eiti güç dengesi olup olmadığını, konularında iç ve dış faktörleri de değerlendirmek zorunda olduklarını ifade etmektedir (DWORKIN/LONDON, s.6).

⁷⁶ GRILLO, Trina, *The Mediation Alternative: Process Dangers for Women*, Yale Law Journal, 1991, Vol.100, (s.1545-1610), s.1592. Bununla birlikte yazar, arabuluculuk sürecinde bu güç dengesizliğini eitlemek için çaba harcayan arabulucuların bu iyiniyetli yaklaşımın müdahalelerine rağmen, bunun her zaman mümkün olmadığını da iddia etmektedir. Çünkü yazara göre, arabulucu somut bir olayda güç dengesizliğini analiz edip, bunu düzeltmeye çalıştığında, takdirde, artık arabuluculuk sürecinin kolaylaştırıcı (facilitator) olmaktan çıkıp, artık sürecin sonucunu etkilemekte aktif bir rol almayı üstlenmektedir (GRILLO, s.1592).

⁷⁷ COYLE, s.649.

⁷⁸ BUSH BARUCH, Robert A., *The Dilemmas of Mediation Practice: A Study of Ethical Dilemmas and Policy Implications*, Journal of Dispute Resolution, 1994, N.1, (s.1-56), s.25.

sormak suretiyle açmaya çal, t,klar, belirtilmektedir. Buna göre, arabulucu süreç s,ras,nda uyu mazl,кта zay,f olan taraf,n adil olmayan bir sonuca gitmesine engel olmak için, arabuluculuk çözüm anla mas,n,n artlar,n, ve anla man,n sonuçlar,n, anlamas, hususunda normal soru sorman,n ad,mlar, ötesine geçmeli midir? Örne in, arabulucunun uyu mazl,кта zay,f olan tarafa müzakereler s,ras,nda, arabuluculuk çözüm anla mas,n,n artlar,n, ve sonuçlar,n, aç,klay,p bu konunun anla ,l,p anla ,lamad, , hususunda sorular sordu unu ve bu konunun anla ,ld, , ve kabul edildi ini varsayarak sürece devam etti ini farz etsek, acaba arabulucunun zay,f olan tarafa, e er avukat ile temsil edilmemi se, anla may, haz,rly,p imzalamadan önce bir avukata dan, mas,n, önermek hususunda yetkisi var m,d,r? ⁷⁹ Bir ba ka soru ise, e er uyu mazl, ,n taraflar, aras,ndaki anla ma, kötü bir anla ma olup, bu da son derece aç,k ise, arabulucunun nedenini söylemeden adil olmayan bu anla man,n kabul edilmesini engelleme yetkisi var m,d,r? ⁸⁰ Yazara göre, burada arabulucu bu ad,mlardan herhangi birini at,yorsa, sadece bir anla man,n bozulmas,na ve tarafs,zl, ,n,n riske at,lmas,na neden olmakla kalmayacak, ayn, zamanda taraflar,n kendi kaderlerini kendilerinin çizmelerini de engellemi olacakt,r. Burada ayr,ca arabulucu, arabuluculuktan hukuki tavsiyeye do ru giden ince çizgiyi de geçebilir. Bununla birlikte arabulucu, bu ad,mlar, atmaktan kaç,nd, , takdirde de büyük adaletsizlik olarak gördü ü anla man,n yap,lmas,na izin vererek, taraf olmaktadır. Dolay,s,yla bu seçim, pek çok arabulucu için zor bir seçim olarak ortaya ç,kmaktadır. ⁸¹ Fikrimizce tarafs,zl,k ilkesi aç,s,ndan hassasiyet ve duyarlı,k gerektiren bunun gibi hallerde, arabulucunun da o hassas dengeyi kurabilmesi için büyük bir özen göstermesi gerekmektedir.

Amerika Birle ik Devletleri'nde doktrinde *Henikoff/Moffitt* göre, güç dengesizli ini ortadan kald,rmak amac,yla arabulucular,n yapabilece i baz, eylemlerin örne in, arabulucunun arabuluculuk sürecinde, uyu mazl,кта güçlü olan taraftan birkaç dakika daha fazla dinlemesini istemek veya zay,f olan tarafa daha fazla soru yöneltmek gibi tutum ve davran, lar,n,n arabulucunun tarafs,zl,k görünümünü tehlikeye sokabilece inden söz edilmektedir. ⁸² Nitekim yazarlar ne yaz,k ki, Model Etik Kuralların böyle zorlu güç dengesizlikleri ile kar , kar ,ya geldikleri hallerde, arabuluculuk sürecine nas,l devam edecekleri hususunda tavsiyede bulunmad, ,na dikkat çekmektedirler. Yazarlar ayr,ca, Model Etik Kurallar içinde yer alan, ö *Arbulucu taraflardan birine, taraf tuttu u görünümü veren davran, lardan kaç,nmal,d,r.* ö eklindeki normun da aç,k bir ekilde benzer ve temel fikirleri ihtiva etti i gerekçesi ile arabuluculara yeterli ölçüde yol gösteremedi ini ileri sürmektedirler. ⁸³

B. Türk Hukukunda 6325 say,l, Hukuk Uyu mazl,klar,nda Arabuluculuk Kanunu Hükümleri Çerçevesinde Etik Kurallar

1. Türkiye Arabulucular Etik Kurallar, ve tarafs,zl,k ilkesi

Türk hukukunda arabulucular,n arabuluculuk faaliyeti s,ras,nda uymalar, gereken belirli etik kurallar, kural olarak 6325 say,l, Hukuk Uyu mazl,klar,nda Arabuluculuk Kanunu ile bu Kanun'a ili kin Yönetmelik ile öngörölmü olup, bunun d, ,nda Adalet Bakanl, , Hukuk leri Genel Müdürlü ü Arabuluculuk Daire Ba kanl, , taraf,ndan belirlenen öTürkiye Arabulucular Etik Kurallar,ö içerisinde düzenlenmi tir.

Türkiye Arabulucular Etik Kurallar, çerçevesinde öngörölen düzenlemelerin öGiri ö bölümünde bu kurallar,n, kar ,la t,rmal, hukuktaki etik ve uygulama kurallar, dikkate al,nmak suretiyle ölkemizin arabuluculuk sistemi ile sosyal ve kültürel de erlerine uyumlu olacak ekilde haz,rland, , ifade edilmektedir. Bu ba lamda Amerika Birle ik Devletleri'nde uygulama alan, bulan Model Etik Kurallar ile Türkiye Arabulucular Etik Kurallar, mukayese edildi inde bunlar aras,nda birçok aç,dan benzerlik bulundu u görölmektedir.

Türk hukukunda TAEK. md.3/1 hükmü gere ince, ö*Tarafs,zl,k, arabulucunun taraf tutmamas,n, ve taraflar hakk,nda ön yarg,l, olmamas,n, kapsar.* ö eklinde belirtilmi tir. Burada baz, kavramlar, ay,rmak gerekmektedir. İlk olarak, arabulucunun taraf tutmamas,n,n bir di er görünümü, uyu mazl, ,n her iki taraf,na da e it mesafede olmas,n,, taraflardan birine di erine göre tarafs,zl,k görüntüsü verecek tutum ve davran, lardan kaç,nmas,n, ifade etmektedir. Bir ba ka ifade ile burada söz konusu olan ayn, zamanda d, sal anlamda bir tarafs,zl,kt,r. kincisi ise, arabulucunun taraflar hakk,nda ön yarg,l, olmamas, ise, arabulucunun kendi duygu ve dü ünçe, inanç ve de erlerinin, dil, din, ,rk ve cinsiyet gibi özellikleri arabuluculuk faaliyeti s,ras,nda, arkas,nda b,rakarak uyu mazl, , bunlardan ar,nm, bir ekilde çözüme kavu turmas,n, öngörmektedir.

Bu do rultuda TAEK.md.3/2 hükmü de, ö*Arbulucu, taraflardan birinin ki ili ine, geçmi ine, inanç ve de erlerine ve arabuluculuk sürecindeki tutum ve davran, lar,na veya ba ka bir sebebe dayanarak taraf tutmamal, ve önyarg,l, davranmamal,d,r.* ö demek sureti ile TAEK.md.3/1 hükmü ile aras,ndaki bu ba lant,y, kurmaktadır.

Etik Kurallar, ayn, zamanda arabulucunun arabuluculuk faaliyetini yürütürken, tarafs,zl, ,n, üpheli hale getirecek tutum ve davran, lardan kaç,nmas,n, ve bu kapsamda taraflara yard,m, borç veya hediye gibi de erli bir ey vermemesini ve kabul etmemesini öngörmektedir. Bu konuda TAEK.md.3/3 hükmü gere ince,

ö*Arbulucu, arabuluculuk sürecini yürütürken tarafs,z olmak ve tarafs,zl, ,n, üpheli hâle getirecek davran, lardan kaç,nmak zorundadır. Arbulucu, kendisinin davran, ve görünü teki tarafs,zl, ,ndan üphe*

⁷⁹ BUSH BARUCH, s.25.

⁸⁰ BUSH BARUCH, s.25-26.

⁸¹ BUSH BARUCH, s.26.

⁸² HENIKOFF/MOFFITT, s.88-89.

⁸³ HENIKOFF/MOFFITT, s.89.

duyulmas,na yol açacak ekilde, taraflara de erli bir hediye, yard,m, borç veya de erli ba ka bir mal vermemeli ve onlardan da kabul etmemelidir.ö

Türk hukukunda TAEK.md.3/1,2,3 hükmünde yer alan düzenlemeler, Model Etik Kurallar kapsam,nda II. öTarafts,zl,kö üst ba l, , alt,nda öngörülen A,B (1-2) hükümleri ile örtü mektedir.

Bununla birlikte Model Kurallar kapsam,nda B (3) hükmünde öngörülen ö Arabulucu, gerçek veya alg,lanan tarafts,zl, , hakk,nda sorulara neden olmad, , sürece, kültürel normlara sayg, veya arabuluculu u kolayla t,r, mak art,yla buna hizmet eden, küçük ve önemsiz e yalar, veya de ersiz hediyeleri verebilir veya kabul edebilir.ö ekindeki düzenlemeye, Türk hukukunda arabuluculuk etik kurallar, aras,nda yer verilmemi tir. Fikrimizce, bu düzenlemenin al,nmamas, son derece yerinde olmu tur. Birçok aç,dan zihinlerde kar, ,kl, ,na neden olacak, mutad bir hediye olup olmad, , tart, maya sebep veren soru ve sorunlara yol açacak bu düzenlemenin, arabuluculuk sürecine gölge dü ürmemesi aç,s,ndan kabul edilmemesi yerindedir.

TAEK.md.3/4 hükmünde, öArabulucu, arabuluculu u tarafts,z bir ekilde yönetemeyecek ise arabulucu olma teklifini reddetmeli ve hangi a amada olursa olsun arabuluculuktan çekilmelidir.ö ekinde bir düzenlemeye yer verilmi tir. Benzer bir düzenlemeye Model Etik Kurallar kapsam,nda II (C) hükmünde yer verilmi tir. Ancak bu her iki düzenlemede, arabulucunun hangi hal ve ko ullar alt,nda, arabuluculuk sürecini tarafts,z bir ekilde yönetemeyece i hususunda kesin bir ekilde aç,kl,k ta ,mad, , için, bu hali ile yetersiz kalmaktad,r.

TAEK.md.3/5 hükmüne göre,

öArabulucunun tarafts,zl, ,ndan üphe edilmesini gerektirecek önemli hâl ve artlar,n varl, ,n,n söz konusu olmas, veya sonradan ortaya ç,kmas, hâlinde, bu hususta taraflar, bilgilendirmesine ra men, taraflar, arabulucudan görevi üstlenmesini birlikte talep ederlerse, arabulucu bu görevi üstlenebilir veya üstlenmi oldu u görevi sürdürebilir.ö denilmektedir.

Bu düzenleme yaz,l,mda farklı,l,k olmakla birlikte 6325 say,l, HUAK.md.9/2 ve 6325 say,l, HUAK. Yönt.md. 11/3 hükmünde de yer almaktad,r. Dolay,s,yla Kanun ve Yönetmelik hükümleri aras,nda bulunan bu düzenleme Türkiye Arabulucular Etik Kurallar, kapsam,na da al,nm, bulunmaktad,r.

TAEK.md.3/6 hükmü gere ince, öArabulucu, taraflarca aksi kararlarla t,r,lmad,kça, arabuluculuk sürecini arabuluculu a uygun tarafts,z bir yerde yürütmelidir.ö Bu düzenleme Model Etik Kurallar aras,nda yer almamaktad,r. Bununla birlikte Türk hukuku aç,s,ndan böyle bir düzenlemeye yer verilmesi son derece isabetlidir. Arabuluculuk usulünün ruhuna ve özüne uygun olacak bir ekilde, arabuluculuk müzakerelerinin yap,ld, , yerin de önem ve özen ile seçilmesi gerekmektedir. Bu etik kural, sadece arabuluculu un tarafts,z bir yerde yap,l,mas,n, de il, ayr,ca arabuluculu un yap,l,mas, amac,yla seçilen mekân,n da uygun olup olmad, ,n, kapsam, içine almal,d,r.

2. Türkiye Arabulucular Etik Kurallar, ve menfaatler çat, mas,

Türk hukukunda arabulucular,n arabuluculuk faaliyeti s,ras,nda uymalar, gereken etik kurallar aras,nda TAEK.md.4 hükmü ile öMenfaat ili kisi veya çat, mas,ö üst ba l, , alt,nda arabulucu ile taraflar aras,nda arabuluculuk faaliyeti nedeniyle ortaya ç,kabilecek ve menfaatlerin çat, mas,na neden olacak tutum ve davran, lardan kaç,n,l,mas, hali düzenlenmi tir. Bu düzenlemeye göre,

ö(1) Arabulucu ile taraflar aras,nda herhangi bir menfaat ili kisi veya çat, mas, bulunmamal,d,r. Arabulucu, taraflar ile aras,nda menfaat ili kisi veya çat, mas, bulundu u görünümü vermekten kaç,nmal,d,r.

(2)Arabulucu ile taraflar aras,ndaki menfaat ili kisi veya çat, mas,, taraflar,n arabuluculu a ba vurmas,ndan sonra ortaya ç,kabilece i gibi; arabulucu ile taraflar aras,ndaki mevcut veya geçmi teki, ki isel ya da mesleki herhangi bir ili kiden dolayı, önceden de var olabilir.

(3)Arabulucu, arabuluculuk sürecini yürütmesi bak,m,ndan, iyi niyetli üçüncü bir ki inin, taraflar ile aras,nda do mu veya do abilecek bir menfaat ili kisi veya çat, mas, bulundu unu dü ünmesine yol açacak bir olay olup olmad, ,n, belirlemek üzere makul bir ara t,r,ma ve inceleme yapmal,d,r. Arabulucunun, taraflar ile aras,nda do mu veya do abilecek bir menfaat ili kisi veya çat, mas,n, ortaya ç,karmak için yapaca , ara t,r,ma, somut olay,n ko ullar,na göre de i ebilir.

(4) Arabulucu, kendisi taraf,ndan makul ko ullarda bilinebilecek ve tarafts,zl, , hakk,nda üphe uyand,rabilecek, do mu veya do abilecek menfaat ili kisi veya çat, malar, hakk,nda, mümkün olan en k,sa sürede taraflar, bilgilendirmelidir.

(5) Arabulucu ile taraflar aras,ndaki do mu veya do abilecek menfaat ili kisi veya çat, mas,, arabulucunun tarafts,zl, ,na ve arabuluculuk sürecine aç,kça zarar verecek nitelikteyse; arabulucu, taraflar,n aksi yöndeki talepleri ve anla mas,na bak,lmaks,z,n, arabuluculuk teklifini reddetmeli ve hangi a amada olursa olsun arabuluculuktan çekilmelidir.

(6) Arabulucu, bu s,fatla görev yapt, , uyu mazl,k ile ilgili olarak aç,lan davada, daha sonra, avukat olarak görev üstlenemez. Ancak, taraflar aç,k ve yaz,l, onaylar, ile birlikte talep ederlerse, aç,lan tahkim yarg,l,amas,nda hakemlik yapabilir.ö

Bu düzenleme, Model Etik Kurallar kapsam,nda, III. ömenfaat çat, malar,ö (conflicts of interest) üst ba l, , ile yer alan hüküm ile büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Ancak baz, düzenlemelerin birbirinden farklı,l,k gösterdi i de görülmektedir

Özellikle etik kurallar aras,nda yer alan TAEK.md.4 hükmünün 6.f,kras,nda yer alan bu düzenleme, gerek 6325 say,l, HUAK. md.9/4 hükmünde bir yasa normu olarak ve gerek 6325 say,l, HUAK. Yönt. md. 11/5 hükmünde de bir yönetmelik hükmü olarak *öArabulucu, bu s,fatla görev yapt, , uyu mazl,kla ilgili olarak aç,lan davada, daha sonra taraflardan birinin avukat, olarak görev üstlenemez.ö* ekinde düzenlenmi tir.

Di er taraftan, Türk hukuk sistemi içinde yer alan 5000 say,l, Patent ve Marka Vekilli i ile Düzenlemeler Hakk,nda Kanun'un md.30 hükmü, gerçek ki ilerin patent veya marka vekili olabilmesi için gerekli ko ullar, u ekilde öngörmü tür. Buna göre,

öa) *Türkiye Cumhuriyeti vatanda , olmak.*

b) *Fiil ehliyetine sahip olmak.*

c) *En az dört y,ll,k lisans e itimi veren yüksekö retim kurumlar,n,n veya bunlara denkli i yetkili makamlarca kabul edilen yurt d, ,ndaki yüksekö retim kurumlar,n,n birinden mezun olmak.*

d) *26/9/2004 tarihli ve 5237 say,l, Türk Ceza Kanununun 53 üncü maddesinde belirtilen süreler geçmi olsa bile kasten i lenen bir suçtan dolayı, be y,l veya daha fazla süreyle hapis cezas,na ya da affa u ram, olsa bile Devletin güvenli ine kar , suçlar, Anayasal düzene ve bu düzenin i leyi ine kar , suçlar, zimmet, irtikap, rü vet, h,rs,zl,k, doland,r,c,l,k, sahtecilik, güveni kötüye kullanma, hileli iflas, ihaleye fesat kar, t,rma, edimin ifas,na fesat kar, t,rma, suçtan kaynaklanan malvarl, , de erlerini aklama veya kaçakç,l,k suçlar,ndan mahkum olmamak.*

e) *Türkiye'de yerle im yeri sahibi olmak.*

f) *Patent vekilli i veya marka vekilli i s,navlar,nda ba ar,l, olmakö , gerçek ki ilerin patent vekili veya marka vekili olabilmesinin artlar,n, olu turmaktad,r. Bu hükümden de görülece i üzere, marka veya patent vekili olabilmek ve bu konudaki uyu mazl,klara bakabilmek için, hukukçu veya avukat olma zorunlulu u görülmü de ildir. Ancak uygulama alan,nda, bu tür uyu mazl,klar,n büyük bir bölümü avukatlar taraf,ndan çözüme kavu turulmaktad,r. Di er taraftan, 6325 say,l, Hukuk Uyu mazl,klar,nda Arabuluculuk Kanunu md.20/2, b gere ince, hukuk uyu mazl,klar,nda arabuluculuk faaliyetini yerine getirebilmek için aranan ko ullar aras,nda *öMesle inde en az be y,ll,k k,deme sahip hukuk fakültesi mezunu olmakö*⁸⁴ art, bulundu undan, Türk hukuk sisteminde arabuluculuk faaliyeti sadece hukukçulara özgülendi bulunmaktad,r. Bununla ba lant,l, olarak, bir uyu mazl,ka arabulucu s,fat,yla görev yapm, bulunan ve fakat ayn, zamanda marka veya patent vekili de olan bir hukukçunun (avukat,n) daha sonra o uyu mazl,k ile ilgili olarak aç,lm, olan bir davada, taraflardan birinin avukat, olarak görev üstlenmesi gerek Kanun'un bu konudaki aç,k düzenlemesi gerek etik kurallar çerçevesinde mümkün olmamal,d,r. Dolay,s,yla farkl, disiplinlerdeki düzenlemelerin birbiri ile uyumlu hale getirilmesi de bu aç,dan büyük bir önem ta ,maktad,r.*

IV. SONUÇ

Yukar,da yapm, oldu umuz aç,klamalar,m,zda ifade etti imiz üzere, tarafs,zl,k ilkesi arabuluculuk faaliyetinin vazgeçilmez, esasl, unsurlar, aras,nda yer alan temel bir ilkedir. Bu ilkenin içsel ve d, sal anlamda farkl, görünüm biçimleri bulunmaktad,r. Arabuluculuk faaliyeti asl,nda yarg,sal bir süreç olmad, , ve arabulucu da bir hâkim gibi, yarg,sal anlamda karar vermedi i halde, bu uyu mazl,k çözüme yönteminin de gerek dünya hukuk sistemlerinde ve gerek ülkemizde ba l, oldu u yasal düzenlemeleri ve etik kurallar, bulunmaktad,r.

Bununla birlikte arabuluculu un kilit unsurlar,ndan biri olan tarafs,zl,k ilkesinin tam anlam, ile tan,m,n, yapmak ve bu üst kavram,n alt,nda nelerin yer ald, ,n, belirlemek kolay de ildir. Çünkü yasalarda ve etik kurallarda kabul edilen soyut kurallar, somut hayat olaylar,na dönü tü ünde, arabulucunun arabuluculuk süreci içinde hangi sözlü veya sözlü olmayan tutum ve davran, lar,n,n tarafs,zl,k ilkesine ayk,r,l,k olu turdu unun s,n,rlar,n,n belirlenmesi gerekmektedir. Özellikle 6325 say,l, Hukuk Uyu mazl,klar,nda Arabuluculuk Kanunu ile ihtiyari arabuluculuk yöntemini kabul eden Türk hukuk sistemi, 7036 ve 7155 say,l, Kanunlar ile önce i hukuku alan,nda ve daha sonra ticari uyu mazl,klarda dava art, arabuluculu u benimsemi tir. Bu ba lamda bilhassa i hukuku alan,nda i çi ve i veren aras,nda güç dengesinin e it olmad, , i uyu mazl,klar,nda, arabulucular,n tarafs,zl,k ilkesini zedeleden ve taraflar aras,nda e itli i gözeterek, adil ve hakkaniyete uygun bir ekilde ortak bir payda etraf,nda bulu malar,n, sa layarak bir çözüme ula malar,na hukuki anlamda yard,mc, olmalar, büyük bir önem ta ,maktad,r.

Türk hukuku bak,m,ndan arabuluculuk, Bat,ıdaki uygulamalar,n aksine daha yeni bir kurum oldu u için, bu konudaki etik kurallara arabulucular,n özenle riayet etmesi hususunda geni ölçüde hassasiyet gösterilmeli, farkl, disiplinlerde yer alan yasal düzenlemelerin aras,ndaki kopukluk giderilmeli ve arabuluculu un adil ve adaletli bir ekilde yürütülmesi için bu konudaki çal, malara yo unluk verilmelidir.

⁸⁴ 6325 say,l, HUAK. Yönt. md.30/2,b.
Seda ÖZMUMCU

KAYNAKÇA

- ASTOR, Hilary, öMediator Neutrality Making Sense of Theory and Practiceö, Social & Legal Studies, 2007, Vol.16, No.2, (s.221-239).
- ASTOR, Hilary/ CHINKIN, M. Christine, Dispute Resolution in Australia, Sydney, 1992.
- BALC, Allison, öMaking It Work: Mediation's Impact on Employee/Employer Relationships and Mediator Neutralityö, Pepperdine Dispute Resolution Law Journal, 2002, Vol.2, (s.241-262).
- BOGDANOSKI, Tony, öThe "Neutral" Mediator's Perennial Dilemma: to Intervene or not to Intervene?ö OUTLJJ, 2009, Vol.9, N.1, (s.26-43).
- BOSKEY, B. James, öThe Proper Role of the Mediator : Rational Assessment, Not Pressureö Negotiation Journal, 1994, N.10, (s.367-372).
- BOULLE Laurence, Mediation: Principles, Process, Practice, Sydney, 1996.
- BUSH BARUCH, Robert A., öThe Dilemmas of Mediation Practice : A Study of Ethical Dilemmas and Policy Implicationsö, Journal of Dispute Resolution, 1994, N.1, (s.1-56).
- COBB, Sara/RIFKIN, Janet, Practice and Paradox: Deconstructing Neutrality in Mediation, Law & Social Inquiry, 1991, Vol.16, N.1 (s.35-62).
- COBEN, James R., öGollum, Meet Sméagol: A Schizophrenic Rumination on Mediator Values Beyond Self-Determination and Neutralityö, Cardozo Journal of Dispute Resolution, 2004, Vol.65, (s.65-86).
- COHEN, Orna/ DATTNER, Naomi/ LUXENBURG, Ahron, öThe Limits of the Mediator's Neutralityö, Mediation Quarterly, 1999, Vol.16, N.4 (s.341-348),
- COLATRELLA, Jr, T. Michael, öInformed Consent in Mediation Promoting Pro Se Parties's Informed Settlement Choice While Honoring the Mediator's Ethical Dutiesö, Cardozo J. Conflict Resolution, 2014, Vo.15, (s.705-775).
- COOKS, Leda M./HALE, Claudia, öThe Construction of Ethics in Mediationö, Mediation Quarterly, 1994, Vol.1, N.1.(s.55-76).
- COYLE, Michael, öDefending the Weak and Fighting Unfairness: Can Mediators Respond to the Challenge?ö, Osgoode Hall Law Journal, 1998, Vol.36, (s.6226-666).
- DAVIS, M. Albie/ SALEM, A. Richard, öDealing with Power Imbalance in the Mediation of Interpersonal Disputesö, Mediation Quarterly, 1984, N.6, (s.17-26).
- DOUGLAS, Susan, öNeutrality in Mediation : A Study of Mediator Perceptionsö, OUTLJJ, 2008, Vol.8, N.1, (s.139-157).
- DOUGLAS, Susan, Mediator Neutrality: A Model for Understanding Practice, 2009. (Mediator Neutrality).
- DÜR, Orhan, Arabuluculuk Faaliyeti ve Arabulucular,ın Hak ve Yükümlülükleri, Ankara, 2017.
- DWORKIN, Joan/LONDON, William, What Is a Fair Agreement, Mediation Quarterly, 1989, Vol.7, (s.3-13).
- FIELD, Rachael, Ethics for a Mediation "profession": an answer to the neutrality dilemma? ADR Bulletin, 2007, Vol.10, N.2, (s.223-25).
- FOLBERG, Jay /TAYLOR, Alison, A Comprehensive Guide to Resolving Conflicts Without Litigation, San Francisco, 1984.
- GIBSON, Kevin/THOMPSON, Leigh/BAZERMAN, H. Max, öShortcomings of Neutrality in Mediationö Negotiation Journal, 1996, Vol 12, Issue 1, (s.69-80).
- GRILLO, Trina, öThe Mediation Alternative : Process Dangers for Womenö, Yale Law Journal, 1991,Vol.100, (s.1545-1610).
- HEISTERKAMP, L.Brian, öTaking the Footing of a Neutral Mediatorö, Conflict Resolution Quarterly, 2006, Vol.23, No.3, (s.301-315).
- HENIKOFF, Jamie/ MOFFITT, Michael, öRemodeling the Model Standards of Conduct for Mediatorsö, Harvard Negotiation Law Review, 1997, Vol.2, (s.87-113).
- HONEYMOON, Christopher, öPatterns of Bias in Mediationö, Journal of Dispute Resolution, 1985, Article 9, (s.141-149).
- HUNG, Hin, öNeutrality and Impartiality Mediationö, ADR Bulletin, 2005,Vol. 5, N.5, (s.1-4).
- IZUMI, Carol, öImplicit Bias and the Illusion of Mediator Neutralityö Washington University Journal of Law & Policy, 2010, Vol.34, (s.71-155).
- KOVACH, K. Kimberlee, öMusings on Idea(l)s in the Ethical Regulation of Mediators: Honesty, Enforcement, and Educationö Ohio State Journal on Dispute Resolution, 2005, Vol.21, (s.123-164).
- LOVE, Lela/WALDMAN, Ellen, öThe Hopes and Fears of All the Years: 30 Years Behind and the Road Ahead for the Widespread Use of Mediationö Ohio State Journal on Dispute Resolution, 2016, Vol.31, (s.13-150).
- MARSHALL, Tony F., öThe Power of Mediationö, Mediation Quarterly, 1990, Vol.8, N.2, (s.115-124).
- MOFFIT, L. Michael, öThe Wrong Model, Again: Why the Devil is not in the details of the New Model Standards of Conduct for Mediatorsö Dispute Resolution Magazine, 2006, Vol.12, (s.31-33).

- MOORE, Christopher W, *The Mediation Process, Practical Strategies for Resolving Conflict*, Third Edition, San Francisco 2003.
- NAUSS EXON, Susan, "How Can A Mediator Be Both Impartial and Fair?: Why Ethical Standards of Conduct Create Chaos for Mediators", *Journal of Dispute Resolution*, 2006, (s.387-434). (Impartial).
- NAUSS EXON, Susan, "The Effects that Mediator Styles Impose on Neutrality and Impartiality Requirements of Mediation", *University of San Francisco Law Review*, 2008, Vol.42, (s.577-62). (Mediator Styles).
- NEUMANN, Diane, "How Mediation Can Effectively Address the Male-Female Power Imbalance in Divorce", *Mediation Quarterly*, 1992, Vol. 9, (s.227-239).
- OBERMAN, Susan, "Mediation Theory vs. Practice : What are We Really Doing? Re-Solving a Professional Conundrum", *Ohio State Journal on Dispute Resolution*, 2005, Vol.20, (s.775-819).
- ÖZMUMCU, Seda, *Uzak Do uđda Arabuluculuk Anlay, , ile Türk Hukuk Sisteminde Arabuluculuk Kurumuna Genel Bir Bak, , stanbul*, 2013.
- RIFKIN, Janet/ MILLEN, Jonathan/ COBB, Sara, "Toward a New Discourse for Mediation : A Critique of Neutrality", *Mediation Quarterly*, 1991, Vol.9, N.2, (s.151-164).
- ROCK, Evan M., "Mindfulness Mediation the Cultivation of Awareness, Mediator Neutrality and the Possibility of Justice", *Cardozo Journal of Conflict Resolution*, 2005, Vol.6, (s.347-365).
- ROSENBERG, Joshua A D., "In Defence of Mediation", *Arizona Law Review*, 1991, Vol.33, (s.467-507).
- SHAPIRA, Omer, "A Critical Assessment of the Model Standards of Conduct for Mediators (2005): Call for Reform", *Marquette Law Review*, 2016, Vol.100, (s.81-136).
- SHAPIRA, Omer, "Conceptions and Perceptions of Fairness in Mediation", *South Texas Law*, 2012, Vol.54, (s.282-341). (Fairness of Mediation).
- SHAPIRA, Omer, "A Theory of Sharing Decision-Making in Mediation", *McGeorge Law Review*, 2013, Vol.44, (s.923-960).
- SMITH, James D.D., "Mediator Impartiality : Banishing the Chimera", *Journal of Peace Research*, 1994, Vol.31, No.4, (s.445-450).
- SPRINGER, Paul, "Avoiding the Full Court Press: Amending the ABA Model Standards of Conduct to Better Regulate Mediator Advertising", *The Georgetown Journal of Legal Ethics*, 2014, Vol.27, (s.901-916).
- TA POLAT TU SAVUL, Melis, *Türk Hukukunda Arabuluculuk (6325 say,1, Hukuk Uyu mazl,klar,nda Arabuluculuk Kanunu Çerçevesinde)*, Ankara, 2012.
- TAYLOR, Alison, "Concepts of Neutrality in Mediation : Contexts, Ethics, Influence and Transformative Process", *Mediation Quarterly*, 1997, Vol.14, (s.215-236).
- YANG, C. Andrea, "Ethics Codes for Mediator Conduct : Necessary but Still Insufficient", *The Georgetown Journal of Legal Ethics*, 2009, Vol.22, (s.1229-1247).
- YOUNG, M.Paula, "Rejoice! Rejoice! Rejoice, Give Thanks, And Sing : ABA, ACR, And AAA Adopt Revised Model Standards of Conduct For Mediators", *Appalachian Journal of Law*, 2006, Vol.5, (s.195-239).
- WALDMAN, Ellen, *Mediation Ethics : Cases and Commentaries*, San Francisco, 2011.
- WEIDNER, E. Laura, "Model Standards of Conduct for Mediators", *Ohio State Journal on Dispute Resolution*, 2006, Vol.21, (s.547-568).